

TRUEDEM

Trust in European Democracies

**FÖRTROENDE FÖR NATIONELLA INSTITUTIONER
OCH INTERNATIONELLA ORGANISATIONER I
SVERIGE (UTBILDNINGSMATERIAL)**

**Funded by
the European Union**

This project has received funding from the European Union's Horizon Europe research and innovation program under grant agreement No 101095237 (TRUEDEM).

A. Vad är politiskt förtroende och hur vårdar man det?

Även om vi alla är individer lever vi för det mesta våra liv inom olika typer av grupper eller gemenskaper: våra familjer, våra skolor, grupper av vänner eller människorna i vårt grannskap. Varje gång vi behöver göra något inom eller med denna grupp måste vi fatta ett kollektivt beslut. Om du till exempel vill organisera en idrottstävling eller planera en klassresa måste du prata med dina kollegor och bestämma hur det ska gå till. Ofta får några av dina kollegor förtroendet av hela klassen att ta upp ärendet med skolans rektor, som sedan diskuterar frågan med några andra lärare och föräldrar för att därefter försöka föreslå en lösning. Politiska beslut brukar fattas på liknande sätt.

I en demokrati är människor direkt engagerade i att besluta om hur deras samhällen ska fungera. Även om de kan delta i beslutsfattandet direkt - genom att rösta i val, i en folkomröstning eller genom att delta i en debatt i kommunhuset - innebär deltagande som regel att man väljer sina representanter. Dessa företrädare anförtros av väljarna att fatta beslut å deras vägnar, och dessa beslut blir sedan lagar och politik. Trots detta, i en

demokrati fattar de valda representanterna inte bara beslut efter sina egna önskemål, utan snarare genom att verka inom ett tätt nätverk av institutioner, som säkerställer kontinuitet och rättvisa. Dessa institutioner ser också till att olika beslut fattas i enlighet med de grundläggande principer som definierar ett samhälle (t.ex. konstitutionen). I detta sammanhang är det uppenbart att det är av största vikt att man kan lita på både politiker (och tjänstemän) å ena sidan och politiska institutioner å den andra.

Politiskt förtroende avser oftast på vilket sätt vi bedömer politiska institutioner och inkluderar så kallade attribut för pålitlighet såsom "trovärdighet, rättvisa, kompetens, transparens, [och] öppenhet för konkurrerande åsikter" (Zmerli 2014, 4887). Att utvärdera dessa institutioner - i grund och botten lita på eller mistro dem - är beroende av att man litar på de människor som vid varje given tidpunkt befolkar dessa institutioner, och att man också litar på det politiska systemet (dvs. demokratin) självt. (Zmerli 2014).

När vi talar om politiskt förtroende syftar vi oftast på förtroendet för politiska institutioner. Dessa institutioner omfattar riksdagen, regeringen, domstolsväsendet, kommun- och stadshus eller politiska partier, och även mer abstrakta typer av institutioner som är uttryck för breda politiska, sociala och ekonomiska principer, som bygger på den svenska författningen.

Nu när vi har kommit fram till att politiskt förtroende är viktigt i en demokrati ska vi se hur denna skapas. Politiskt förtroende uppnås genom liknande processer som när man bygger upp förtroende för andra människor. Hur bestämmer man sig för att man litar på en person? Tja, man litar på någon för att man har känt dem länge, eller för att de under den tiden inte har försökt att göra en besviken, eller för att de är pålitliga. På samma sätt litar du på valda parlamentsledamöter eftersom de alltid har försökt att vara lyhörda för

människors behov och försökt att hjälpa till att lösa problem som ditt samhälle har lagt fram för dem. Om vi flyttar fokus från politiker till institutioner så litar du på politiska institutioner eftersom du vet hur de fungerar och du kan se att de i allmänhet försöker agera i ditt intresse. **Du litar på politiska institutioner när deras beslut är rättvisa, när deras politik är väldokumenterad, när det sätt på vilket de fungerar är öppet och när de, om det behövs, kan och vill förändra sig.**

Därför lär man sig att lita på politiska aktörer och politiska institutioner baserat på hur väl de presterar. Det är också möjligt att lita på vissa institutioner eftersom de historiskt sett har dragit nytta av människors förtroende och du som ung vuxen får höra om detta hemma, i skolan och bland vänner. Med andra ord kan **förtroende byggas upp ryktesvis.**

Även om förtroende är ett allmänt begrepp och mottagaren av någons förtroende kan vara en annan person, en grupp människor eller en institution, är dessa undertyper av förtroende också något olika. Att lita på andra människor kallas för **social tillit**. Forskning visar att samhällen där det finns en hög tillit till andra människor också uppvisar betydande mängd politisk tillit (Zmerli och Newton 2008). Förtroende för hur saker och ting fungerar och beslutas i ett politiskt system delas upp i två kategorier. För det första finns det förtroende för själva systemet, dess viktigaste institutioner (parlament, regering, politiska partier

etc.), och detta beror inte nödvändigtvis på vem som sitter i regeringen vid en viss tidpunkt. Denna typ av förtroende förknippas ofta med så kallat **diffust stöd** (Easton 1975): man litar på att systemet i sig fungerar väl, är rättvist och garanterar kontinuitet. För det andra finns det förtroende för valda representanter eller personer som arbetar inom systemet vid en viss tidpunkt, det så kallade **specifika stödet** (Easton 1975). Diffust stöd och specifikt stöd är relaterade, men de är inte exakt samma sak.

Föremålet för politiskt förtroende - dvs. vilken typ av institutioner litar vi på? - kan variera beroende på vilken typ av institutioner vi avser. I allmänhet avser vi lokala (t.ex. stadshuset) och nationella (t.ex. parlamentet) politiska institutioner, eftersom våra liv påverkas direkt av hur de fungerar. **Men vi hänvisar också till internationella institutioner, eftersom de också kan påverka våra rättigheter och skyldigheter.** FN är till exempel en internationell organisation som omfattar de flesta länder i världen, och den arbetar i stor utsträckning med att definiera mänskliga rättigheter just globalt. Ett annat exempel är Europeiska unionen. Inom EU påverkas våra liv inte bara av lokala och nationella politiska institutioner, utan också av vad Europeiska kommissionen och olika andra institutioner på europeisk nivå beslutar. Därför är det bra att tänka på politiskt förtroende som processer för att utvärdera olika institutioners prestationer, från lokala, via nationella, till internationella.

Även om politiskt förtroende är viktigt i alla system, blir det kritiskt i demokratier. Detta eftersom demokratier bara fungerar om folket engagerar sig i politiken, i första hand bara genom att rösta, eller på mer omfattande sätt (såsom protester, kampanjer, påverkan av den politiska agendan etc.). **Om människor inte litar på institutionerna i en demokrati kommer de inte att delta; om människor blir apatiska förlorar systemet sin legitimitet.**

Även om vi nu vet att det finns olika typer av förtroende är det värt att notera att det sätt på vilket vi litar på vänner och likasinnade, andra människor i allmänhet, eller vissa institutioner i vårt politiska system, eller rentav demokratin i allmänhet, är alla i det verkliga livet länkade tillsammans. **Hur vi skapar politiskt förtroende beror följaktligen inte bara på hur de politiska institutionerna fungerar, utan också på det allmänna förtroendeklimat som råder i ett samhälle.**

B. Förtroende för nationella politiska institutioner och internationella organisationer

Sverige är en demokrati med ett parlamentariskt styrelsesätt. Det betyder att den offentliga makten utgår från folket. Svenska folket väljer representanter till riksdagen, regioner och kommuner vart fjärde år. Sverige är samtidigt en konstitutionell monarki. Statens institutioner är utformade enligt principen om maktindelning, och de bör fungera utifrån regler som fastställts i landets eget konstitutionella ramverk. De ska också fungera i överensstämmelse med de värderingar, principer och skyldigheter som följer av medlemskapet i Europeiska unionen (EU) och Förenta nationerna (FN) samt av de internationella avtal som Sverige undertecknat.

Till skillnad från de flesta andra länder i Europa är den svenska grundlagen inte ett enda dokument. I själva verket finns det fyra grundlagar:

- *Regeringsformen* är den mest grundläggande av våra fyra grundlagar. Regeringsformen beskriver hur landet ska styras och skyddet för alla medborgares fri- och rättigheter. Den kan betraktas som den närmaste motsvarigheten till konstitutionen i andra länder;
- *Successionsordningen* anger regler för vem som kan bli kung eller drottning i Sverige. Kungen är Sveriges statschef men har endast representativa uppgifter och saknar politisk makt;
- *Tryckfrihetsförordningen* säger att vi fritt och ocensurerat får ge ut böcker, tidningar och andra tryckta skrifter. Tryckfrihetsförordningen ger också alla medborgare rätt att ta del av dokument hos myndigheter och domstolar;
- *Yttrandefrihetsgrundlagen* skyddar rätten att sända radio och tv och att publicera texter, bilder och filmer på internet. Tillsammans med tryckfrihetsförordningen skyddar alltså yttrandefrihetsgrundlagen folkets yttrande- och åsiktsfriheter.

Fram till 1974 ansågs även *Riksdagsordningen*, som innehåller särskilda bestämmelser för riksdagen, vara en grundlag. Även om så inte längre är fallet är den fortfarande svårare att ändra än en vanlig lag.

I denna del undersöker vi först förtroendet för de viktigaste institutionerna i den svenska staten - regeringen, riksdagen, de politiska partierna och rättsväsendet. Vi tittar sedan på hur svenskarna litar på Europeiska unionen och två av dess mest kända institutioner - Europaparlamentet och Europeiska kommissionen. I det sista avsnittet riktar vi vår uppmärksamhet mot det förtroende som de svenska respondenterna har för FN.

B.1 Statsöverhuvudet

Enligt den Svenska konstitutionen är vår statschef en kung eller drottning. Monarkens roll är mesta-dels ceremoniell och representativ, utan att förmedla någon politisk makt. För att kunna utöva dessa uppgifter skall statschefen enligt grundlagen dock vara "väl informerad om statens ange-lägenheter". Detta sker tre till fyra gånger per år för vid så kallade

informationskonseljer. Kungen och kronprinsessan blir då informerade om aktuella frågor eller beslut, som exempelvis innehållet i en budgetproposition. Därtill är det monarkens uppgift att:

- leda Riksdagsårets högtidliga öppnande;
- leda alla möten som äger rum på Kungliga slottet, inklusive skifteskonseljer efter ett regeringskifte då ny statsminister och dennes statsråd ska presenteras för statschefen
- leda Utrikesnämndens sammanträden, en institution som tjänar både regeringen och parlamentet;
- leda statsbesök;
- ta emot kreditivbrev för nyutnämnda utländska ambassadörer

Förtroendet för den monarkiska institutionen är i hög grad beroende av populariteten hos den person som innehar ämbetet, men också av förhållandet mellan statschefen och de andra viktiga statliga institutionerna.

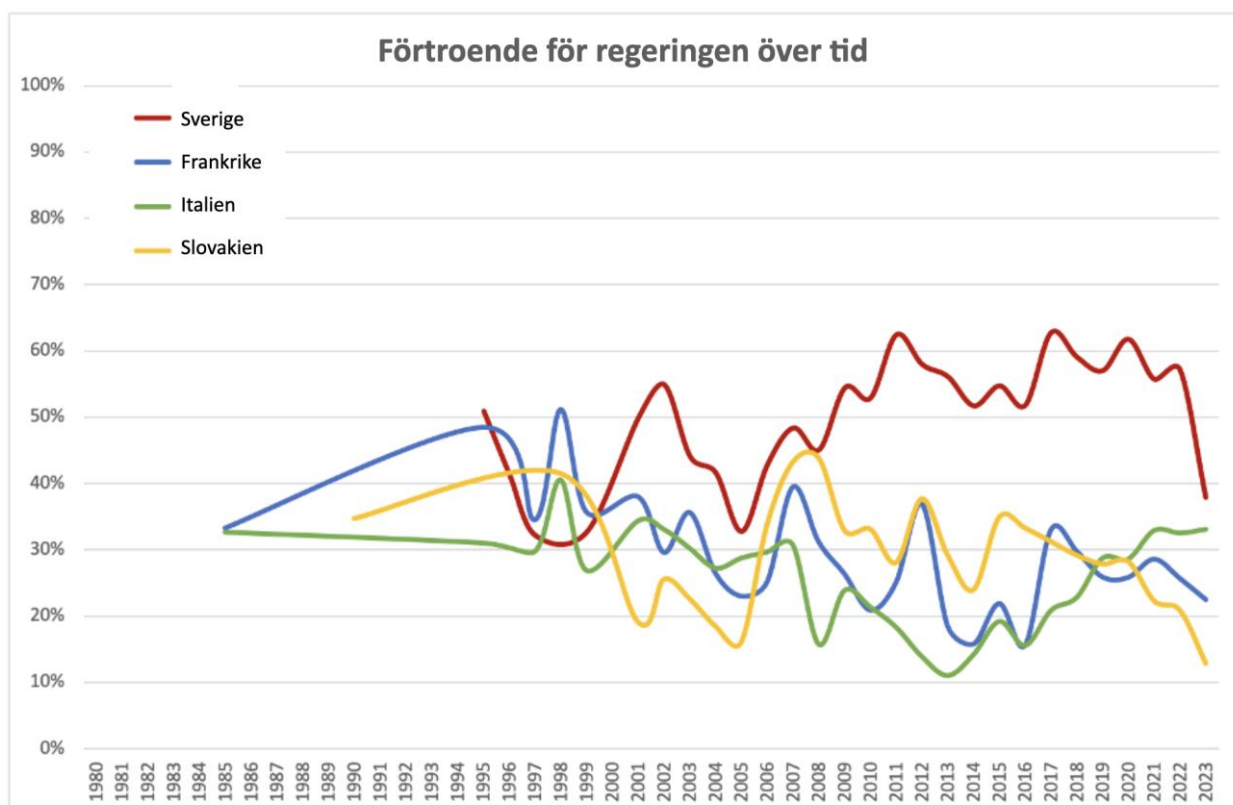
B.2 Regeringen

Regeringen har den **verkställande makten** i Sverige Den tillsätts av riksdagen och leds av statsministern. Det innebär att den ansvarar för att verkställa lagar, styra landet och fatta beslut om politiken. Den svenska regeringen har också exklusivt lagstiftningsinitiativ när det gäller statsbudgeten. Vanligtvis avser termen regering alla organ i statens centrala förvaltning (t.ex. departement, nationella myndigheter), de tjänstemän som är anställda i dem och det kabinett som leder förvaltningen. Statsministern och statsråden bildar regeringen, som är den viktigaste institutionen som ansvarar för den allmänna samordningen och ledningen av den centrala förvaltningen inom statsapparaten. **Var uppmärksam!** Medan *regering* vanligtvis hänvisar till den övergripande institutionen som ansvarar för den verkställande makten, syftar *kabinett* på den specifika gruppen ministrar som ingår i den verkställande makten och arbetar under ledning av statsministern.

Valet av statsminister och regeringens ledamöter är resultatet av politiska förhandlingar i riksdagen efter ett val eller efter upplösningen av ett tidigare kabinett. Detta innebär att regeringen kan bestå av företrädare för ett eller flera partier. I det förra fallet, om partiet inte har den parlamentariska majoriteten, kallas den resulterande regeringen ofta för minoritetsregering. Om fler partier är representerade i kabinettet kallas det för en koalitionsregering. När statsministern och de föreslagna kabinettmedlemmarna har utsetts är de ansvariga inför parlamentet. Den officiella utnämningen äger rum på Kungliga slottet vid ett möte som leds av monarken. På begäran av statsministern eller på eget initiativ kan riksdagsledamöterna uttrycka sitt förtroende för regeringen och dess ledamöter. Bortsett från val, eftersom riksdagsledamöterna är representanter för medborgarna, är denna omröstning ett av de mest betydelsefulla och synliga uttrycken för allmänhetens förtroende för ledningen av en statlig institution.

Diagrammet på nästa sida visar utvecklingen av förtroendet för regeringen från 1995 till 2023 för Sverige, tillsammans med tre andra länder som presenteras för jämförelse. Den röda linjen, som anger andelen personer som varje år i undersökningen uppgav att de har förtroende för regeringen, varierar från år till år, men totalt sett ökar den från 1995 till 2010, varierar sedan lite runt 60-procentsstrecket från 2011 till 2022 och minskar sedan med ca 20 procent mot slutet av perioden, 2023.

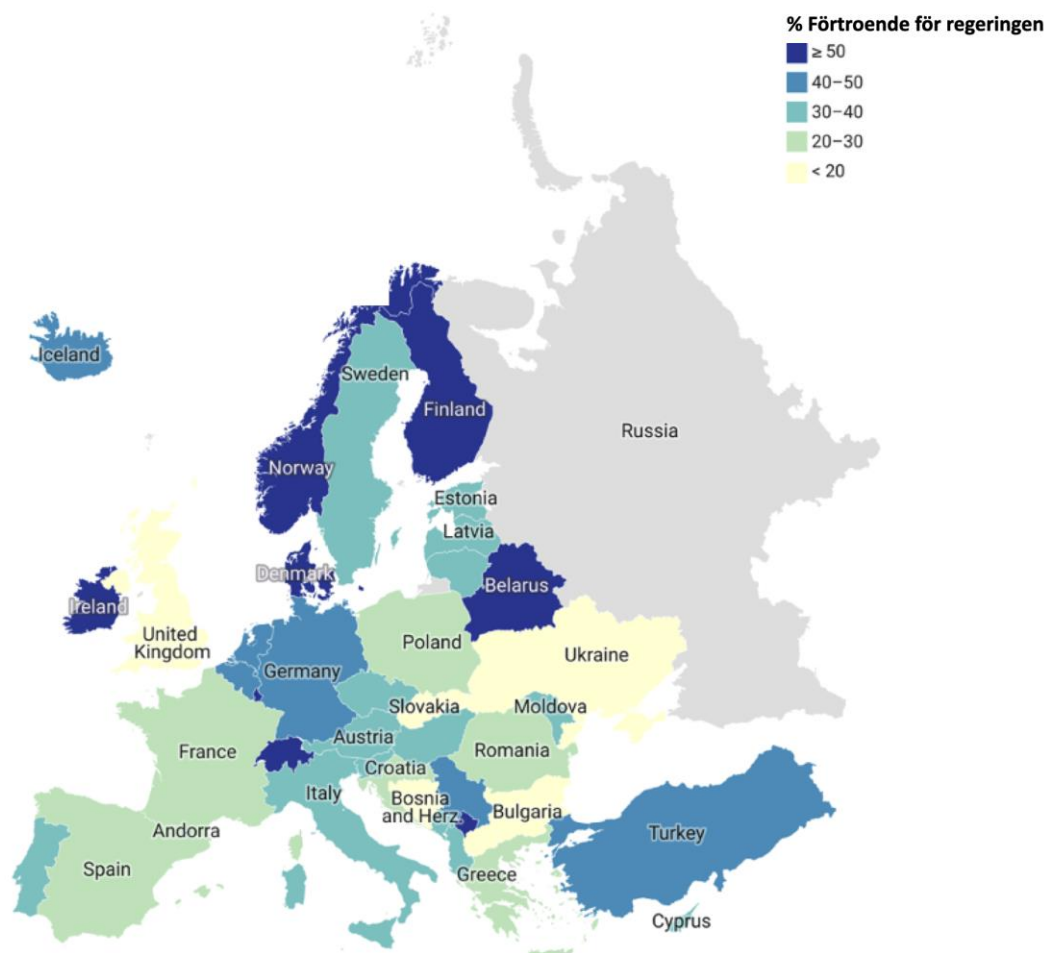

Jämförelsen med de andra länderna i diagrammet visar att Sverige skiljer ut sig ganska mycket: under de flesta av åren som undersökts har Sverige den högsta nivån av förtroende för regeringen av de fyra länder som ingår i diagrammet. Italienarnas förtroende för sina regeringar minskade däremot kraftigt mellan 2007 och 2013, troligen som en reaktion på den ekonomiska krisen 2008-2009, som påverkade den italienska ekonomin kraftigare än den svenska. Slovakien, ett av de postkommunistiska länderna i Europa, uppvisar med vissa variationer en ganska stadig nedgång från 2007 till 2023, vilket tyder på att de slovakiska medborgarna är besvikna på sin regering. Också Frankrike uppvisar ett minskande förtroende för sina respektive regeringar under hela den tidsperiod som vi analyserat.

Vi ser att vissa länder har en liknande utveckling av förtroendet för regeringen, medan andra har en avvikande utveckling. En intressant fråga är då att försöka identifiera vad som leder till skillnader och vad som leder till likheter. Finns det gemensamma faktorer som skulle kunna fungera i alla länder och påverka graden av förtroende för regeringen? Eller skulle det rätta svaret snarare kunna vara att händelser som inträffar i ett land påverkar graden av förtroende för regeringen i det landet, utan att påverka graden av förtroende i andra länder? Detta kan vara en intressant gruppdiskussion att fortsätta - varför inte mellan grupper av studenter på ett universitet?

Förtroende för regeringen, 2023

(% förtroende)

Source: TRUEDEM • Created with Datawrapper

Kartan över europeiska länder visar nivån på förtroendet för regeringen, per land, för 2023. Indikatorn uppe till höger på kartan visar hur vi ska tolka ländernas färger: länder med ljusgul färg har de lägsta nivåerna av förtroende för regeringen i Europa, mindre än 20 procent av medborgarna har förtroende för regeringen. I denna grupp ingår Bulgarien, Slovakien och Ukraina. Länder med mörkare färger har fler medborgare som litar på regeringen, i vissa fall (de mörkblå länderna, som Finland, Irland eller Norge) passerar andelen hälften av medborgarna.

Sammantaget hade svenskarna 2023 ett genomsnittligt förtroende för regeringen bland de europeiska länderna: inte så lågt som i Bulgarien, inte så högt som i Irland, utan snarare någonstans i mitten: 38% av svenskarna uppgav 2023 att de har förtroende för regeringen. Året innan, 2022, var motsvarande siffra 57,2%. Vad tror du kan vara orsaken till att förtroendet för regeringen har minskat så kraftigt på ett enda år?

B.3 Riksdagen

Parlamentets viktigaste roll i ett demokratiskt system är att skapa och ändra lagar. Denna funktion kallas **lagstiftande makt**. Parlamentet har också andra befogenheter, som att rösta om statens budget och godkänna de viktigaste internationella avtal som landet avser att delta i.

En särskild egenskap hos Sveriges riksdag är dess funktion att kontrollera de andra statliga institutionernas arbete - medan andra nationella parlament har en liknande roll har Sverige inrättat riksdagens ombudsmän, eller Justitieombudsmannen, en myndighet som granskar att myndigheterna följer lagar och förordningar som styr deras arbete - särskilt sådana lagar som berör enskildas rättigheter och skyldigheter i förhållande till det allmänna. Ombudsmannainstitutionen har tjänat som inspiration för liknande ämbeten i andra länder.

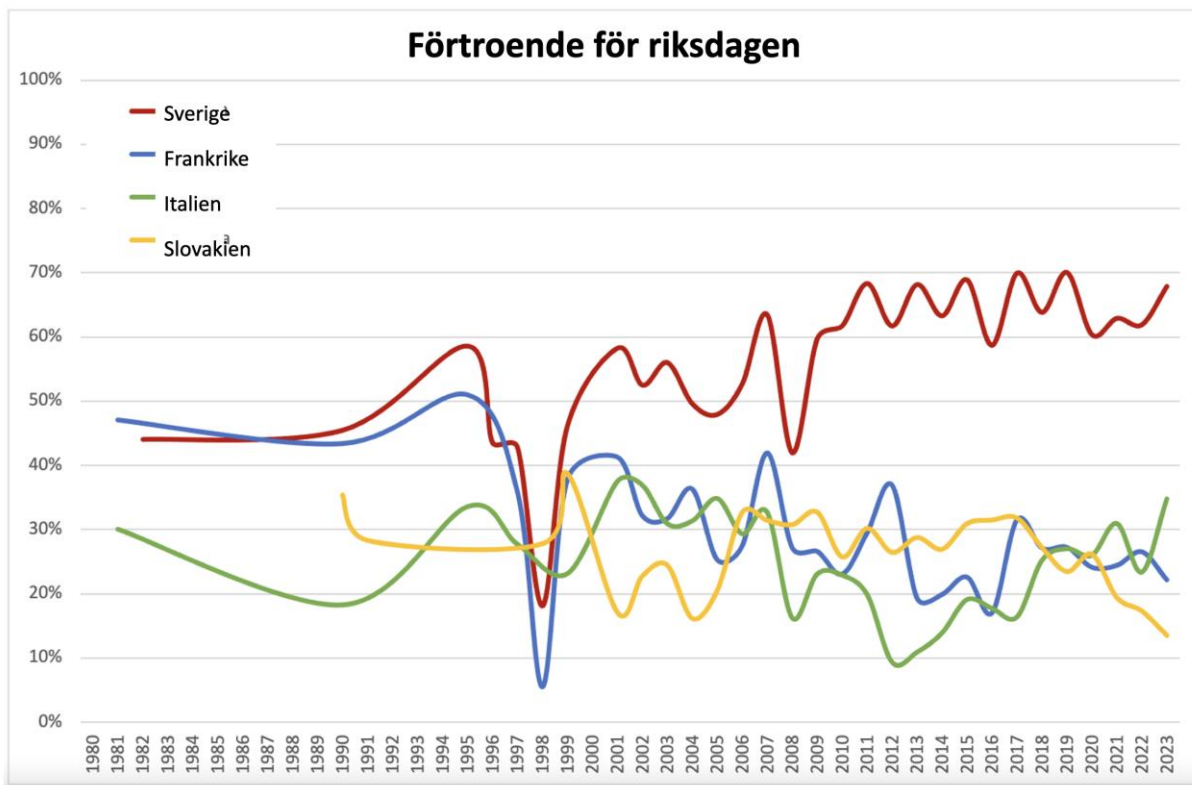

Riksdagen har 349 ledamöter för en ordinarie mandatperiod på 4 år, och den är **en kammare**, vilket innebär att dess arbete bedrivs i en enda kammare. Riksdagsledamöterna väljs genom **allmänna, direkta, hemliga och fria val**, som hålls den andra söndagen i september, samtidigt som regionala och kommunala val. Röstning är inte obligatorisk, men den kan också utövas i förväg, per post.

Riksdagsledamöterna väljs enligt principen om **proportionell representation**, dvs. platserna fördelas i förhållande till hur många röster som erhållits. Det finns också en tröskel på 4 % av de giltiga rösterna på nationell nivå som politiska partier måste passera för att få platser (eller 12 % för platser i en viss valkrets).

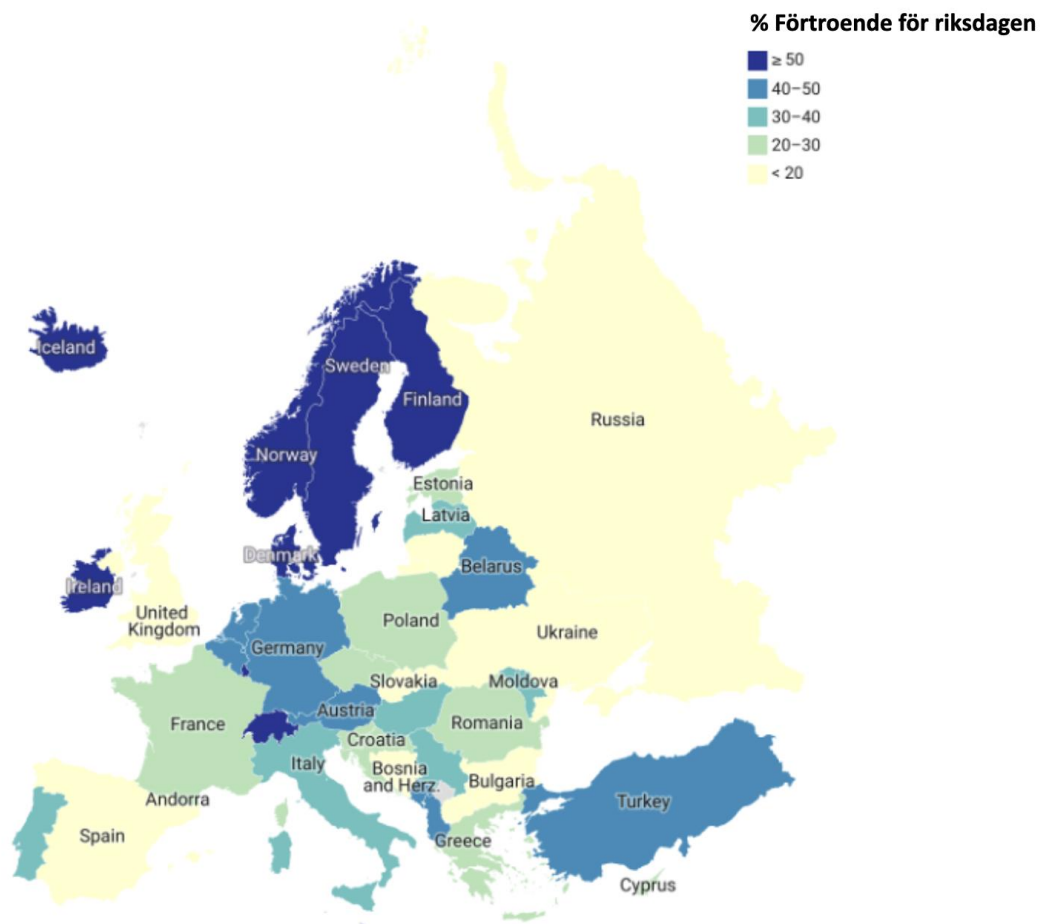
Alla svenska medborgare som fyllt 18 år får rösta och kandidera.

När riksdagsledamöterna väl har valts företräder de visserligen sitt parti, sina väljare och sin valkrets, men de skall också företräda hela den svenska befolkningens och statens intressen.

Förtroende för riksdagen, 2023

(% förtroende)

Source: TRUEDEM • Created with Datawrapper

Vi kan förvänta oss att människor litar mer på parlamentet när de känner att de är representerade. Förtroendet för den svenska riksdagen kan påverkas av hur vissa ledamöter sköter sig, men också av den information som människor får om vad parlamentet gör i allmänhet och den tillgång som medborgarna har till sina valda företrädare och till institutionen. I detta sammanhang blir insyn i och ansvarsskyldighet för den parlamentariska verksamheten av avgörande betydelse.

Utvecklingen av förtroendet för riksdagen från början av 1990-talet till idag visar att med undantag för perioden 1995-2000, då förtroendet för riksdagen sjönk och sedan återhämtade sig, har Sverige den högsta nivån av förtroende för riksdagen i jämförelse med de andra länderna i diagrammet. Samtidigt är det inte alla medborgare som litar på riksdagen: cirka 30-40 % uppger att de inte litar på den. De som forskar kring institutionellt förtroende anser att ett alltför stort förtroende för statens institutioner kan vara lika illa som att inte ha tillräckligt förtroende - i demokratier förväntas medborgarna informera sig om institutionernas handlingar, utvärdera dem och först därefter besluta om de förtjänar förtroende eller inte.

B.4 Politiska partier

Sverige har ett **flerpartisystem**, vilket innebär att flera partier deltar i val och har politisk verksamhet efter valperioden. Det finns flera typer av **regelbundna val** som kan anordnas i landet: parlamentariska, europeiska, regionala och kommunala.

Parlamentsval avser de val som anordnas för att välja de 349 ledamöterna i riksdagen för en 4-årsperiod, enligt principen om **proportionell representation**. Politiska partier måste också uppnå en tröskel på 4 % av alla giltiga röster i hela landet för att kunna få platser. Denna regel missgynnar mindre partier, men de kan fortfarande delta i fördelningen av platser i de valkretsar där de får minst 12 % av de giltiga rösterna. Parlamentsval hålls således vart fjärde år och alltid den andra söndagen i september. Röster kan avges på röstmottagningsstället i Sverige, på en svensk ambassad eller ett svenskt konsulat (om man befinner sig utomlands under valdagen) eller, i förväg, per post.

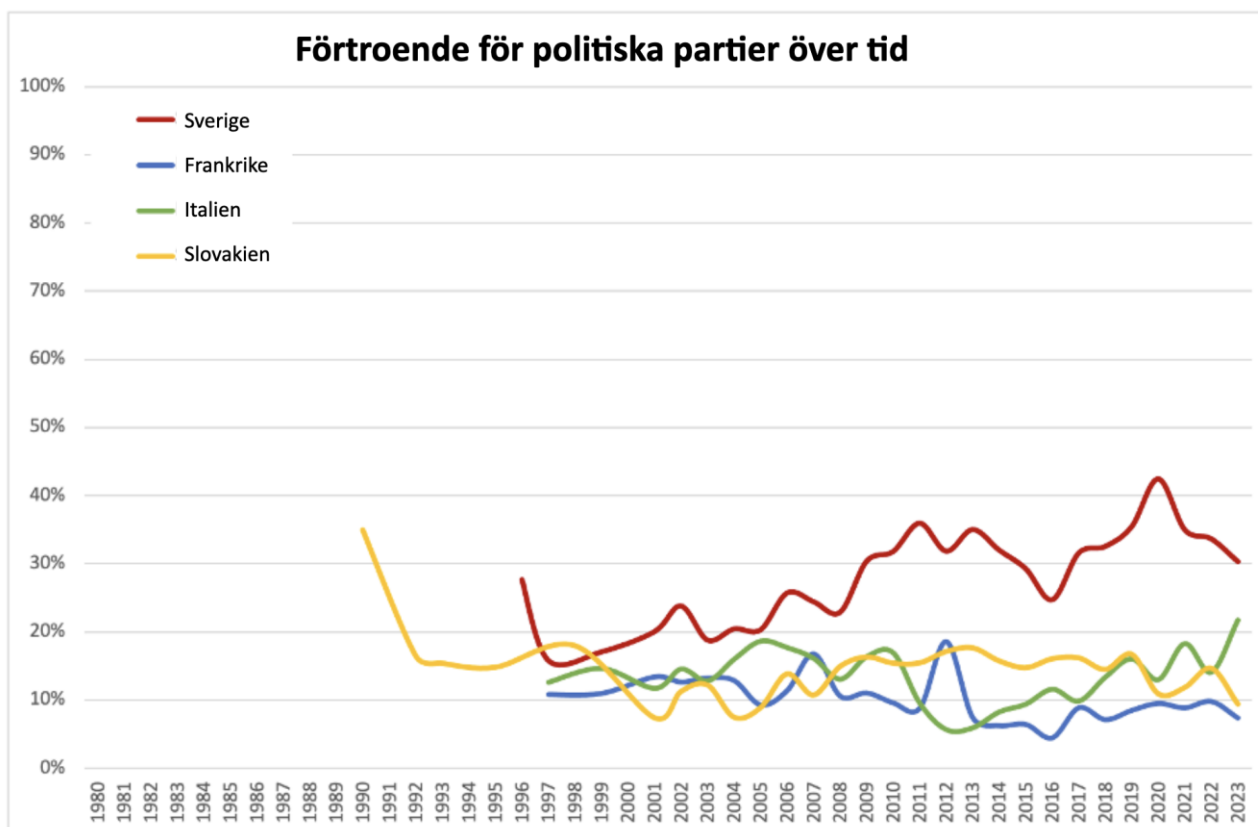
Europaparlamentsval anordnas vart femte år i alla EU-länder för att utse ledamöterna i Europaparlamentet (EP). För valperioden 2024-2029 har Sverige 21 tilldelade platser i Europaparlamentet. Alla myndiga EU-medborgare kan kandidera och rösta i valet till Europaparlamentet, och EU-medborgare som är bosatta i ett annat EU-land kan rösta och kandidera där. Detta innebär att svenskar som är bosatta i ett annat EU-land kan kandidera och/eller rösta på de kandidater som föreslås för de platser som tilldelats det landet och att EU-medborgare som är bosatta i Sverige kan kandidera och/eller rösta på de kandidater som föreslås för de platser som tilldelats Sverige. Minimiåldern för att få kandidera i ett EU-val som anordnas i Sverige är 18 år.

Regionala och kommunala val anordnas vart fjärde år samtidigt med parlamentsvalen. Minimiåldern för att rösta eller bli kandidat är 18 år. Förutom svenska medborgare kan i dessa val även de rösta som är medborgare i något EU-land, Norge eller Island, samt de som har permanent uppehållstillstånd i Sverige och har bott i Sverige i minst tre år i följd.

För närvarande finns det flera dussin politiska partier i Sverige, men endast en handfull av dem lyckas vanligtvis vinna platser på nationell eller europeisk nivå. Förekomsten av flera politiska partier som uttrycker olika ideologiska åsikter är avgörande för den demokratiska konkurrensen. De politiska partiernas mest synliga roll är att organisera kandidater för att tävla i de olika typer av val som anordnas i landet. Vanligtvis samlar politiska partier människor som delar och främjar liknande politiska åsikter eller politiska

mål. Ur detta perspektiv kan olika politiska partier uttrycka olika ståndpunkter som finns i samhället i frågor som är relevanta för den offentliga dagordningen. Detta utesluter inte förekomsten eller valet av oberoende kandidater eller partier som inte har en väldefinierad ideologi eller politiska mål.

När människor tillfrågas om sitt förtroende för politiska partier kan de förväxla eller koppla ihop det med förtroende för ett specifikt parti eller för liknande politiska partier. Av den anledningen kan det ibland vara ganska svårt att bedöma förtroendet. Samtidigt visar data som samlats in i olika länder och under olika perioder ofta att politiska partier i allmänhet är några av de politiska institutioner som åtnjuter minst förtroende hos medborgarna. När vi studerar graden av förtroende för politiska partier kan vi därför ha olika förväntningar på vad vissa nivåer kan indikera beroende på det specifika nationella sammanhanget.

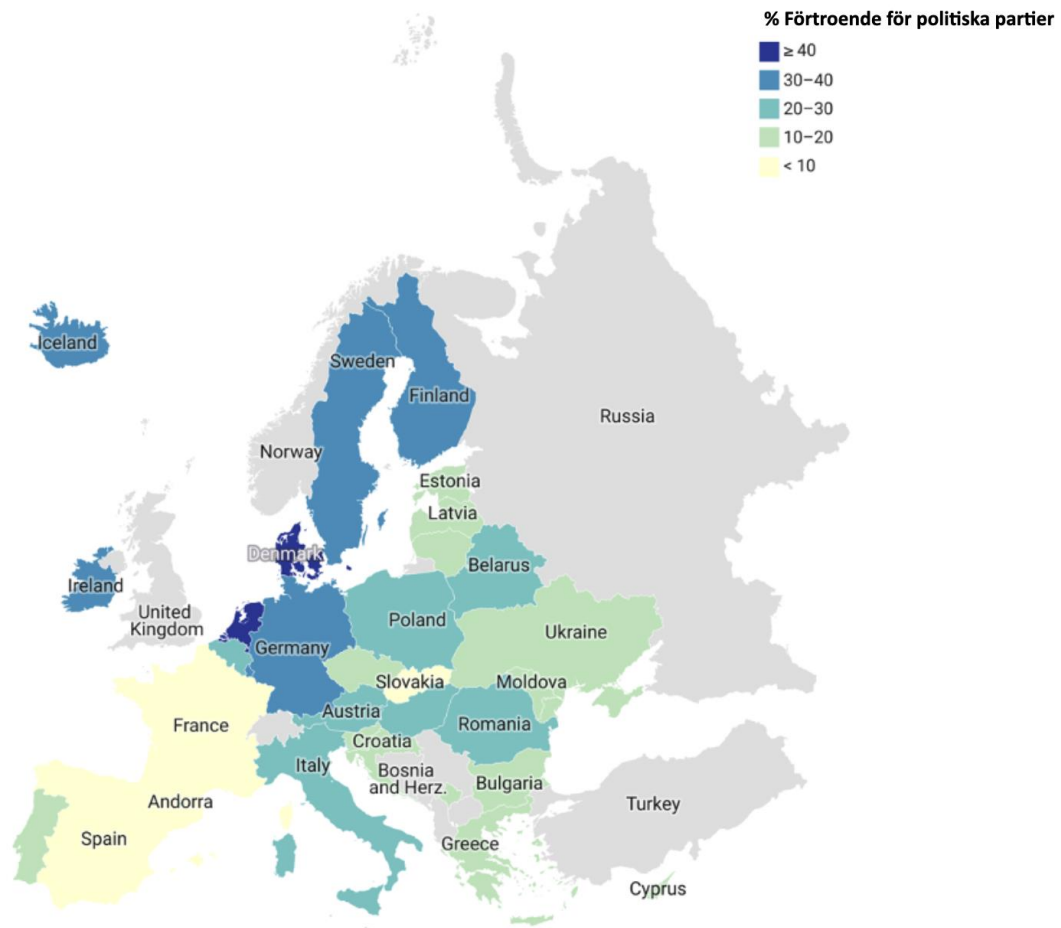

Som nämnts ovan är förtroendet för de politiska partierna i Sverige lägre än förtroendet för regering eller riksdag. Andelen svenskar som uppger att de har förtroende för politiska partier har ökat från ca 20 % under 1990-talet till ca 30 %-40 % under de senaste fem åren. Trots denna ökning är förtroendet för de politiska partierna hälften så stort som förtroendet för riksdagen. Vi ser ännu lägre nivåer av förtroende för politiska partier, mindre än 20 %, i våra jämförelseländer Frankrike, Italien och Slovakien.

En intressant fråga att diskutera: Om parlamentet består av personer som nominerats av politiska partier och valts från dessas partilister, hur är det då möjligt att svenskarna har dubbelt så stort förtroende för parlamentet som för de politiska partierna? Det handlar ju i praktiken om samma individer?

Förtroende för politiska partier, 2023

(% förtroende)

Source: TRUEDEM • Created with Datawrapper

Uppgifterna för 2023 som presenteras på Europakartan visar att när det gäller förtroendet för politiska partier tillhör Sverige den grupp av länder som har ett förtroende över genomsnittet, en grupp som även omfattar länder som Finland, Tyskland och Irland. Endast Danmark och Nederländerna har högre förtroende för politiska partier. Finns det några andra grupper av länder som sticker ut på den här kartan?

B.5 Det rättsliga systemet

I Sverige kan domstolarna vara allmänna eller specialiserade. De **allmänna domstolarna** handlägger **tvistemål**, **brottmål** och förvaltningsmål. Civil- och brottmål handläggs i samma typ av domstolar, medan förvaltningsrättsliga mål har ett eget separat domstolssystem. Civil- och brottmålsdomstolarna är hierarkiskt organiserade (från lägst till högst) i distriktsdomstolar, appellationsdomstolar och Högsta domstolen. Förvaltningsdomstolarna är på samma sätt indelade i förvaltningsdomstolar, appellationsdomstolar och den Högsta förvaltningsdomstolen.

Specialdomstolarna hanterar mycket **specialiserade** frågor och de kan arbeta inom ramen för lagar som definierar deras omfattning och behörighet. Det kan handla om arbetsrättsfrågor, patentfrågor, mark- och miljöärenden eller sjörätts-, migrations- eller tryckfrihetsfrågor. Vissa myndigheter fungerar också ofta på samma sätt som en domstol. Detta gäller till exempel *Trafikskadenämnden*, som prövar rätten till ersättning och ersättningens storlek för den som har skadats i trafiken eller en anhängig till den som skadats.

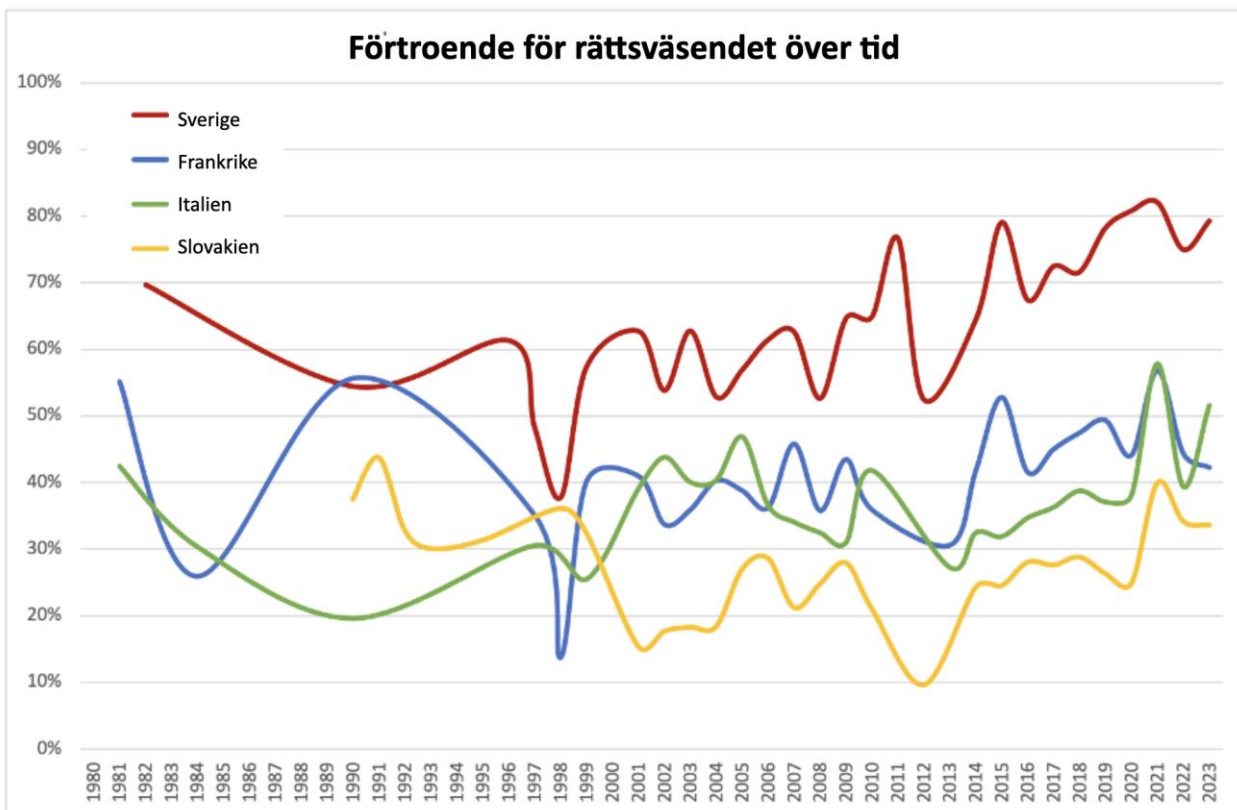
När domarna ska finna en lösning på ett rättsfall beaktar de i första hand bestämmelserna i konstitutionen och i den **lagstiftning** som för närvarande är i kraft. För konsekvensens skull måste de även beakta tidigare beslut i liknande fall (dvs. **rättspraxis**) eller **rättsprinciper** som härrör från praxis och/eller det **vetenskapliga arbetet** inom området för

rättsvetenskapliga studier.

I länder som är demokratiska, som Sverige, måste domare och alla andra också respektera **rättsstatsprincipen**. Enkelt uttryckt innebär det att ingen står över lagen. Detta bör inte bara ske när lagarna tillämpas utan också när lagarna utformas; därför bör de som skapar lagarna också lyda dem och inte bevilja privilegier som skulle placera dem själva över dem. För att undvika risken för konflikter bör de som tillämpar lagen inte vara desamma som de som utformar den, och de som utformar eller är skyldiga att genomföra lagen bör inte vara desamma som de som tolkar och bedömer hur lagen tillämpas. Detta är principen om **maktindelning**, och den är nödvändig för att säkerställa **rättvisans oberoende**.

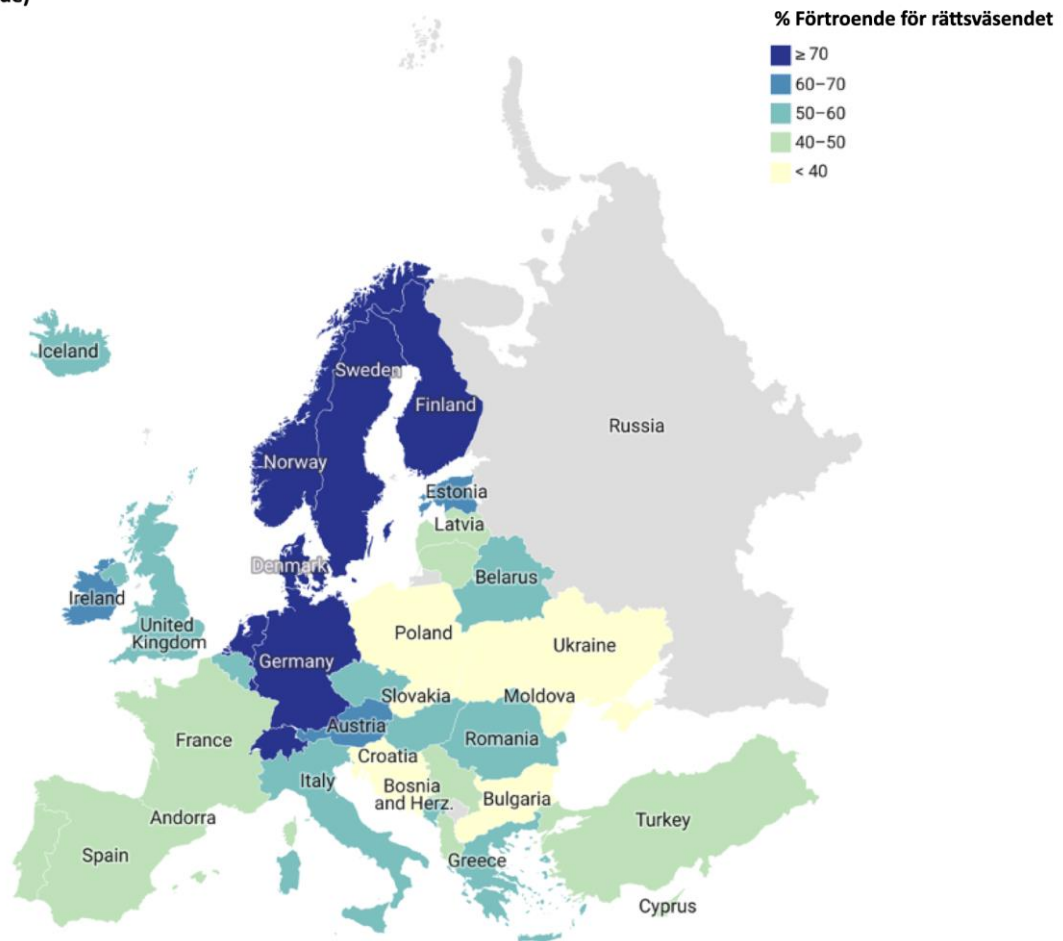
Liksom andra demokratier är Sverige också en del av ett större nätverk av internationella överenskommelser som skapat internationella normer och standarder med effekter även på nationell nivå. De två mest betydelsefulla normsystemen är relaterade till EU-lagstiftningen respektive de mänskliga rättigheterna. Som en del av Europeiska unionen måste Sverige respektera all EU-lagstiftning. Följaktligen måste svenska domare också **tillämpa EU-lagstiftningen** när de bedömer ett mål, om sådana EU-normer finns inom det specifika område som granskas. Om en EU-norm står i strid med den nationella normen ska den förstnämnda ha företräde. Denna princip om **EU-lagstiftningens företräde** gäller i alla EU-länder och säkerställer Europeiska unionens sammanhållning och funktion, samt ett likvärdigt skydd för alla människor som lever i en EU-medlemsstats territorium, inklusive Sverige. Samtidigt uttrycker den det faktum att EU-lagstiftningen alltid skapas med direkt deltagande av regeringarna i alla EU-medlemsstater, liksom av Europaparlamentet som ju består av direktvalda företrädare för medborgarna i varje EU-medlemsstat, samt i samråd med större sociala och ekonomiska intresser från varje EU-medlemsstat.

Svenska domare måste också alltid beakta människorättsaspekter - särskilt om de hänför sig till principer och rättspraxis som härrör från **Europadomstolens (ECHR) praxis**. Sverige är medlem i Europarådet och har undertecknat *Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna*. Högsta instans för tolkningen av denna konvention är Europadomstolen, som är Europarådets dömande organ. Om en svensk medborgare anser att hans eller hennes mänskliga rättigheter har kränkts och har uttömt alla möjligheter att söka rättvisa genom det nationella rättssystemet i Sverige, kan han eller hon lämna in sitt ärende till Europadomstolen. Om Europadomstolen dömer till den klagandes fördel måste Sverige tillämpa beslutet och i vissa fall också betala betydande böter för varje dag som tillämpningen av beslutet fördröjs.

Förtroende för rättsväsendet, 2023

(% förtroende)

Source: TRUEDEM • Created with Datawrapper

När människor uttrycker sitt förtroende för det svenska rättssystemet uttrycker de inte nödvändigtvis tillfredsställelse eller missnöje med själva systemet eller juristerna, utan mycket personliga erfarenheter relaterade till orättvisa situationer som de befunnit sig i och som kanske inte ens är relaterade till hur den rättvisa som administreras genom svenska domstolar fungerar. De kan också uttrycka reaktioner som är relaterade till större demokratiska aspekter som till exempel domstolarnas upplevda oberoende eller hur rättsstatsprincipen tillämpas. Inte minst, när de bedömer sitt förtroende för det svenska rättssystemet, kan olika personer ha olika kunskapsnivåer eller kompetens när det gäller det svenska rättssystemets förhållande till Europeiska unionens lagstiftning eller till den internationella ordningen för mänskliga rättigheter.

Enligt de uppgifter som presenteras i diagrammet nedan har svenskarna ett ganska stort förtroende för rättsväsendet. Trots de variationer som är normala från år till år, har mer än 70 % av svenskarna sedan 2010 uppgett att de har förtroende för rättsväsendet. Ett så högt förtroende för en institution kan tolkas som ett tecken på att institutionen fullgör sina uppgifter på ett sätt som anses acceptabelt av en stor del av befolkningen.

När man utvärderar tillståndet i en demokrati är förtroendet för rättsväsendet en av de viktigaste indikatorerna. Förtroendet för regeringen och parlamentet är också viktiga indikatorer, men detta påverkas inte bara av deras prestationer utan också av ideologin hos de partier som kontrollerar dem. Människor är kända för att utvärdera samma institution bättre om den kontrolleras av deras politiska favoritparti, eller sämre om deras parti är i opposition. Förtroendet för rättsväsendet påverkas däremot mindre av vem som sitter vid makten och vem som är i opposition, och det baseras mer på en utvärdering av hur rättsväsendet fungerar. Ur detta perspektiv är det bättre för en demokrati att ha ett högt förtroende för rättsväsendet.

De senaste uppgifterna, från 2023, placerar Sverige bland de länder som har högst förtroende för rättsväsendet tillsammans med Finland, Danmark, Tyskland, Schweiz och Nederländerna.

B.6 Europeiska unionen

Europeiska unionen är en internationell organisation, med ett unikt styrsystem och samtidigt ett öppet projekt för politisk och ekonomisk integration i Europa.

Som **projekt** lanserades det politiskt på 1950-talet av sex europeiska stater (Belgien, Frankrike, Tyskland, Italien, Luxemburg och Nederländerna) genom inrättandet av **ursprungligen tre olika internationella organisationer** - Europeiska kol- och stålgemenskapen (EKSG), Europeiska ekonomiska gemenskapen (EEG) och Europeiska atomenergigemenskapen (Euratom). Deras ursprungliga roll var att underlätta den ekonomiska återuppbyggnaden och minska risken för nya militära konfrontationer i efterdyningarna av andra världskriget, samtidigt som man **(åter)skapade förtroendet mellan medlemsländerna**. I stället för den vanliga inställningen att internationellt isolera dem som förlorat kriget sammanförde projektet tidigare rivaler och skapade ett **överstatligt styrsystem** som möjliggjorde att de resurser och industrier som kunde underlätta utvecklingen av vapen övervakades gemensamt och användes främst för den ekonomiska utvecklingen i alla medlemsländer.

Redan från början delade de tre organisationerna sina gemensamma mål och, kort efter deras bildande, även hela den institutionella strukturen. Ursprungligen bestod denna struktur av endast fyra huvudorgan - **Europeiska kommissionen** (EG), **Europaparlamentet** (EP), **ministerrådet** och **Europeiska gemenskapernas domstol** (EG-domstolen). Vart och ett av dessa organ utformades för att fylla en specifik funktion - att EG är den överstatliga tillsynsmyndighet som ser till att projektets uppdrag och de

organisationer som delar den respekteras; EP företräder medlemsstaternas medborgares intressen; rådet samlar staternas företrädare på ministernivå inom de områden som är relevanta för EKSG, EEG och Euratom; och EG-domstolen säkerställer den rättsliga samstämmigheten i den institutionella och politiska utvecklingen av hela systemet.

På **1960-talet** började detta unika rättsliga och institutionella arrangemang med tre olika internationella organisationer som utvecklade ett gemensamt överstatligt styrsystem att bli informellt känt som **Europeiska gemenskapen**. Under **1980-** och **1990-talen**, när medlemsländerna utvidgade och stärkte sitt politiska samarbete även på områdena utrikes- och säkerhetspolitik samt polisiära och rättsliga frågor, reformerades projektet ytterligare institutionellt och antog officiellt sitt nuvarande namn - **Europeiska unionen (EU)**. För att ytterligare underlätta den ekonomiska integrationen började medlemmarna ungefär samtidigt att harmonisera sin ekonomiska politik och så småningom antog de flesta av dem som var ekonomiskt beredda att göra det, en gemensam valuta - EURO. Denna pågående process av ekonomisk integration kallas Ekonomiska och monetära unionen (EMU), medan de politiska och institutionella aspekterna ibland kallas för den politiska unionen. Efter ytterligare institutionella reformer, som var nödvändiga på grund av den ökande komplexiteten i detta styrsystem, omvandlades EU **2009** till en **juridiskt distinkt internationell organisation**.

Eftersom samarbetet mellan medlemmarna visade sig vara framgångsrikt blev andra länder intresserade av att ansluta sig till projektet, och vissa gjorde det så småningom. Sedan unionen bildades har den **utvidgats** flera gånger: 1973 (Danmark, Irland, Storbritannien), 1981 (Grekland), 1986 (Portugal, Spanien), 1995 (Österrike, Finland, Sverige), 2004 (Cypern, Tjeckien, Estland, Ungern, Lettland, Litauen, Malta, Polen, Slovakien, Slovenien), 2007 (Bulgarien, Rumänien) och 2013 (Kroatien). För närvarande, efter Storbritanniens utträde ur unionen 2020, finns det **27 medlemmar** och nio andra länder (Albanien, Bosnien och Hercegovina, Georgien, Moldavien, Montenegro, Nordmakedonien, Serbien, Turkiet och Ukraina) är kandidater för anslutning.

Kriterierna för anslutning var ursprungligen begränsade till en liten uppsättning tekniska och ekonomiska krav och en politisk överenskommelse mellan de redan befintliga medlemmarna. Under 1990-talet, när ett betydande antal länder visade intresse för att ansluta sig till arrangemanget och projektet blev alltmer komplext, utvecklades emellertid en mer omfattande uppsättning kriterier. Dessa kan delas in i tre kategorier - **politiska** kriterier (dvs. förekomsten av och stabiliteten hos de institutioner som garanterar demokrati, rättsstatsprincipen, mänskliga rättigheter samt respekt för och skydd av minoriteter), **ekonomiska kriterier** (dvs. en fungerande marknadsekonomi som

har kapacitet att hantera konkurrens och marknadskrafter) och **tekniska kriterier** (dvs. administrativ och institutionell kapacitet att genomföra den redan befintliga EU-lagstiftningen och att uppfylla alla skyldigheter som följer av denna).

Dessa kriterier är djupt förknippade med de **värden och principer** som EU grundades på: demokrati, rättsstatsprincipen, frihet, jämlikhet, mänsklig värdighet, mänskliga rättigheter, främjande av fred, medborgarnas välbefinnande, social solidaritet, strikt efterlevnad av internationell rätt samt vetenskapliga och tekniska framsteg. Ytterligare värden och principer växte också fram i takt med att nya utmaningar identifierades. Till exempel är vi för närvarande mer medvetna om vår miljöpåverkan och om de komplicerade sambanden mellan miljö, ekonomi och samhälle. Av sådana skäl strävar vi i Europeiska unionen nu också efter att utvecklas på mer hållbara sätt som inte bara tar hänsyn till ekonomisk tillväxt utan också till sociala och miljömässiga frågor. Alla dessa värderingar och principer, liksom ansträngningarna att omsätta dem i praktiken, påverkar dock inte bara de nästan en halv miljard medborgarna i EU. Unionen är till exempel en av de största ekonomierna och marknaderna i världen och lockar till sig ett stort antal handelspartner. Om dessa vill få tillgång till EU-marknaden måste de följa EU:s standarder och bestämmelser. EU är också den största givaren av utvecklingsbistånd och humanitärt bistånd i världen och villkorar utbetalningen av sina utvecklingsfonder med att dess värderingar och principer respekteras. På samma sätt har unionen för närvarande de högsta standarderna på global nivå när det gäller skydd av privata uppgifter och konsumentskydd. Dessa standarder kan inte bara tjäna som modell för andra länder och därmed påverka den globala agendan i frågan, utan måste också antas av de internationella företag som vill bedriva verksamhet inom EU. Ur detta perspektiv kan anseendet och förtroendet för Europeiska unionen inte förstås som begränsat endast till EU-medlemsstaternas territorium eller EU:s institutioner.

På grund av olika internationella avtal drar även andra länder delvis nytta av EU:s styrsystem och standarder. Särskilt viktigt för den ekonomiska integrationen av den europeiska kontinenten är det **Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES)** - ett avtal mellan å ena sidan EU:s medlemsländer och å andra sidan Island, Liechtenstein och Norge. Detta trädde i kraft 1994 och skapade en större inre marknad mellan EU-medlemmarna och de tre övriga länderna. Med andra ord, precis som inom EU eller inom en nationell marknad, rör sig människor, varor, tjänster och kapital fritt inom EES-området, ur en ekonomisk synvinkel. Till exempel garanterar principerna om fri rörlighet för personer att alla medborgare i en EU- eller EES-medlemsstat har rätt att flytta, bosätta sig och arbeta i en annan EU/EES-medlemsstat och att behandlas på samma sätt som medborgare i den medlemsstaten. Detta ger fler utvecklingsmöjligheter för människor från alla dessa länder, samtidigt som det stimulerar ömsesidigt lärande, samarbete och innovation, och möjliggör mer flexibla anpassningar av arbetsmarknaden, till exempel. På samma sätt innebär fri rörlighet för varor att tullarna mellan EES-länderna avskaffas, vilket i slutändan innebär billigare varor för var och en av oss som bor i EU eller det större EES-området.

Dessa fyra friheter - för personer, varor, tjänster och kapital - bör inte förväxlas med den **fysiska rörelsefriheten**. EU har inom sin rättsliga ram införlivat ett avtal som möjliggör avskaffandet av gränskontroller vid medlemmarnas gemensamma gränser, samt ett gemensamt viseringssystem för internationella resenärer. Alla de deltagande staternas territorier kallas tillsammans för **Schengenområdet** och detta område omfattar för närvarande de flesta men inte alla EU-medlemmar, samt Island, Liechtenstein, Norge och Schweiz. På grund av deras geografiska läge, särskilda avtal med vissa EU-medlemmar eller deras egna viseringssystem är fri inresa till och från Andorra, Monaco, San Marino

och Vatikanstaten också möjlig. Även om gränskontroller kan återinföras i nödfall är den allmänna regeln att det inte finns några tullkontroller inom Schengenområdet. Även om detta i första hand verkar gynna enskilda personer som behöver resa, är den största effekten för hela EU. Till exempel sparar avskaffandet av inre gränskontroller miljarder timmar i väntan på lastbilar som transporterar varor, vilket underlättar mer ekonomiskt utbyte och ekonomisk tillväxt, samtidigt som miljöpåverkan på de områden där dessa gränser är belägna också kan vara mindre.

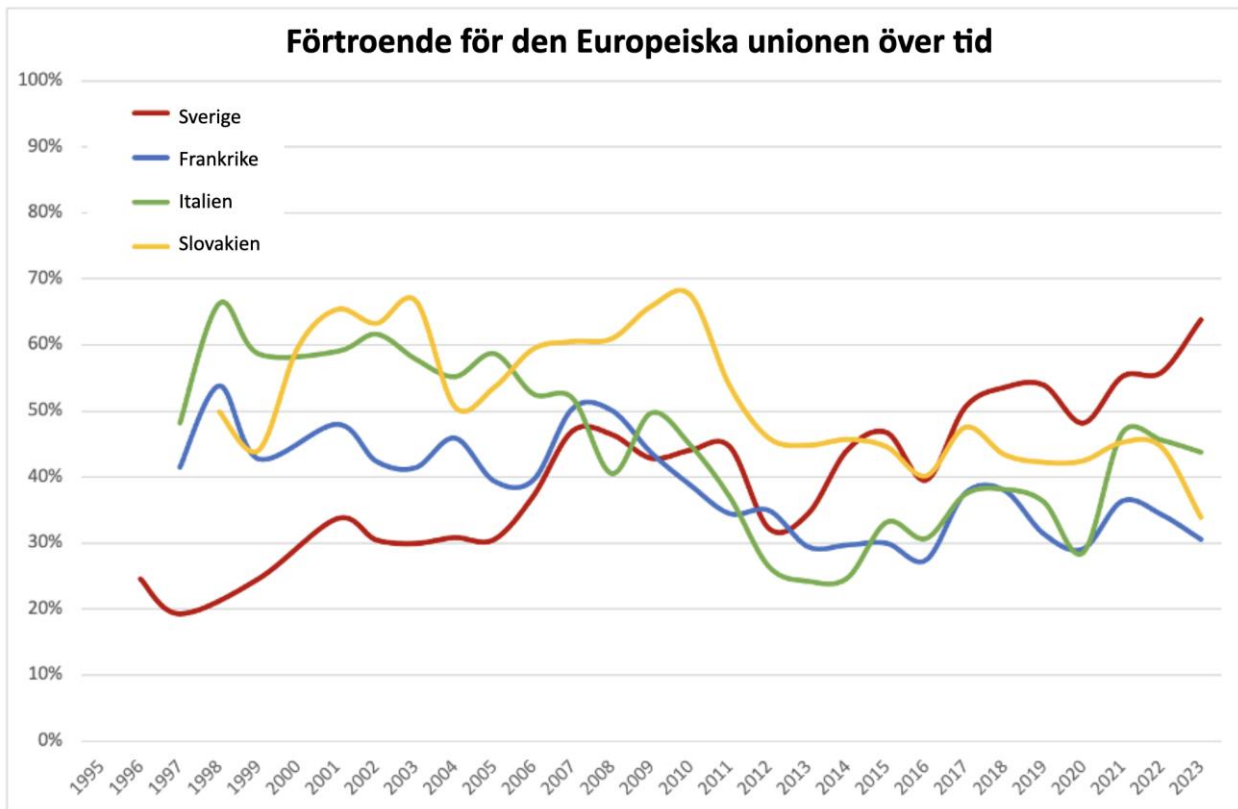
Alla fördelar som medlemskapet i Europeiska unionen medför är kanske inte lätt synliga eller omedelbara. Dessutom står EU ofta inför olika utmaningar, och det kan ta tid att hitta lösningar och mekanismer för att ta itu med dem. Av dessa skäl strävar EU ständigt efter att anpassa och förbättra sina befintliga institutionella, rättsliga och politiska ramar. Detta förstärker också det faktum att unionen, utöver att vara en internationell organisation och ett unikt styrsystem baserat på demokratiska värderingar och principer, är ett pågående projekt. Dess framgång beror dock inte bara på hur väl och snabbt den anpassar sig till äldre eller nyare utmaningar, utan också på det förtroende vi ger den.

Många faktorer kan påverka detta förtroende, även sådana som inte är direkt kopplade till hur Europeiska unionen fungerar. Till exempel kan det sätt på vilket det som EU och dess institutioner gör kommuniceras och når ut till den bredare befolkningen ha en betydande inverkan på nivån och riktigheten i kunskaperna om EU och om dess resultat. Förekomsten och utbredningen av diskurser som förvränger eller hittar på fakta, eller som förstärker eventuellt berättigad oro men på sätt som skapar rädsla och hat påverkar förtroendet, vilket i sin tur kan minska unionens styrka och dess förmåga att försvara sina värderingar och principer på ett effektivt sätt. Inte minst kan förtroende för Europeiska unionen innebära många olika saker för olika människor, beroende på t.ex. deras ålder eller deras exponering för olika ekonomiska, sociala och/eller miljömässiga problem.

Sverige är medlem i Europeiska unionen sedan 1995. Sedan dess, som den röda linjen i diagrammet ovan visar, har andelen svenskar som litar på EU ökat från de mycket låga nivåer som noterades omedelbart efter EU-inträdet (20-30 %) till mer än 60 % 2022 och 2023. Jämförelser med andra länder visar på både likheter och skillnader. Den kanske mest intressanta skillnaden i diagrammet är att medan förtroendet för EU har ökat i Sverige, har det minskat i de övriga tre länderna.

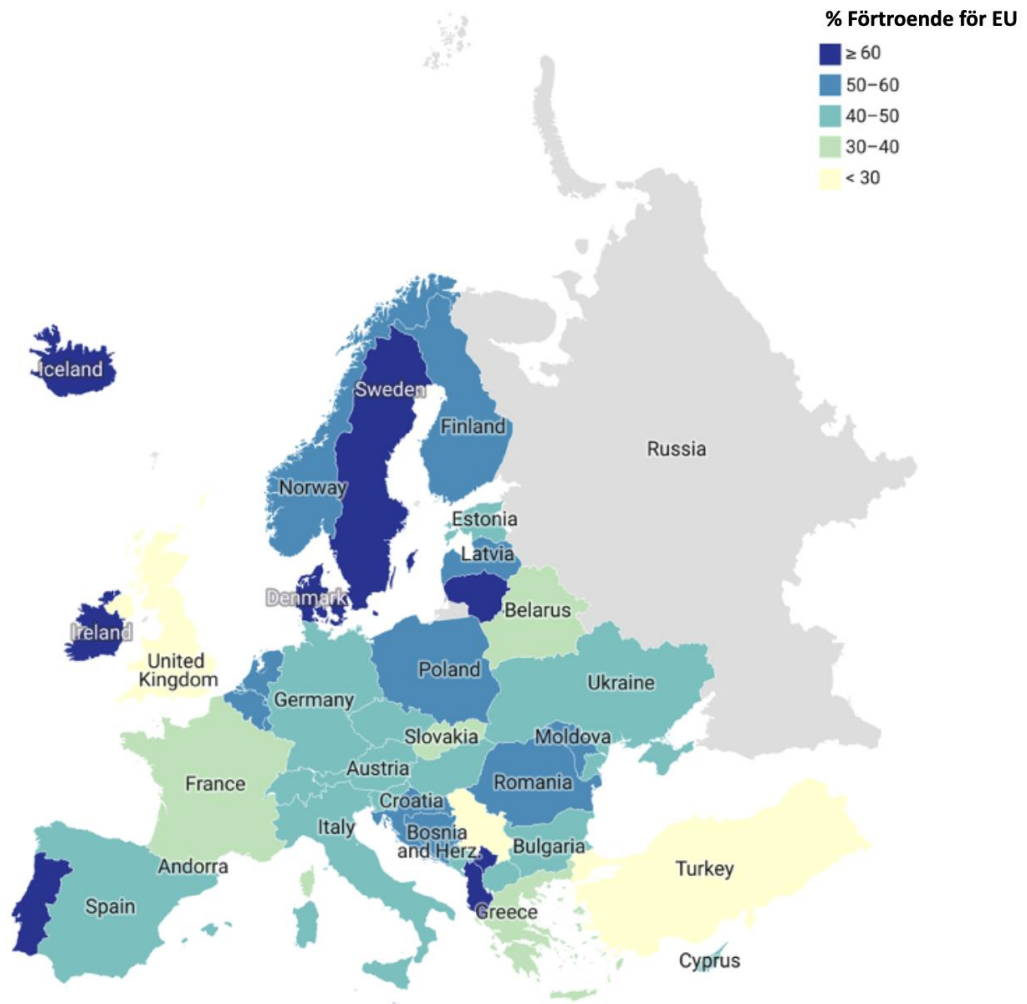
2023 års data för förtroendet för Europeiska unionen visar att Sverige är bland de länder som har högst förtroende, tillsammans med andra länder som Irland, Portugal, Island och Litauen. Den som jämför denna karta med de kartor som visar förtroendet för nationella institutioner kommer förmodligen att upptäcka ett antal andra intressanta skillnader. Till exempel kan man notera att förtroendet för EU tenderar att vara högre (även om det inte är lika högt som i Sverige) i postkommunistiska länder som Polen, Rumänien eller de baltiska staterna. Det tenderar också att vara högre bland länder som ännu inte är medlemmar i EU, men som skulle vilja bli det, t.ex. Albanien, Moldavien eller Ukraina. Till viss del kan detta förklaras av att dessa länder har mycket att vinna på att vara en del av EU.

Samtidigt har några av EU:s grundande medlemmar (Frankrike, Italien och Tyskland) medelhögt till lågt förtroende för Europeiska unionen 2023. Vilka skulle några av de faktorer som kan förklara att de grundande medlemmarna har mindre förtroende för den organisation de skapade än de nyare medlemmarna kunna vara?

Förtroende för den Europeiska unionen, 2023

(% förtroende)

Source: TRUEDEM • Created with Datawrapper

B.6.1 Europaparlamentet

Europaparlamentet är en av Europeiska unionens fyra centrala institutioner, vid sidan av Europeiska kommissionen, rådet och Europeiska unionens domstol. Det har främst **lagstiftnings-, budget- och tillsynsbefogenheter**. Tillsammans med rådet, som företräder EU-ländernas regeringar, antar Europaparlamentet EU:s lagstiftning och röstar om EU:s årliga budget. Det övervakar och kontrollerar också arbetet i andra EU-institutioner, framför allt i Europeiska kommissionen, som är unionens främsta verkställande organ.

Europaparlamentet grundades ursprungligen som en parlamentarisk församling inom Europeiska kol- och stålgemenskapen (EKSG) och fick sitt namn när det blev det gemensamma parlamentariska organet för Europeiska gemenskapen, föregångaren till det projekt och den organisation som vi i dag kallar Europeiska unionen.

Fram till 1979 utsågs ledamöterna i Europaparlamentet (MEP) av de parlamentariska partierna i varje medlemsstat, alltså av de partier som var representerade i det nationella parlamentet efter valen till det nationella parlamentet. Fördelningen av de platser som tilldelas varje land skulle proportionellt återspegla den politiska sammansättningen i det nationella parlamentet.

Sedan 1979 kan befolkningen i medlemsländerna direkt välja ledamöter till Europaparlamentet genom **allmän och fri rösträtt**. Val till Europaparlamentet anordnas **vart femte år** i varje medlemsland för parlamentsledamöterna från det medlemslandet. De platser som tilldelas varje land fördelas proportionellt till de partier och kandidater som deltar i respektive omgång av EU-valet i det landet.

På senare tid har diskussioner om möjligheten till en transnationell lista dykt upp och flera rättsliga åtgärder har vidtagits för att göra det möjligt att förverkliga ett sådant alternativ. Detta skulle innebära att EU-medborgarna utöver de platser som tilldelats varje land också skulle kunna rösta på EU-omfattande listor, som skulle omfatta kandidater från olika länder. För närvarande har detta förslag ännu inte förverkligats.

Alla EU-medborgare kan kandidera och rösta i valet till Europaparlamentet. EU-medborgare som är bosatta i ett annat EU-land kan rösta och kandidera där. Dessa regler gäller i alla EU:s medlemsländer. Varje land kan också ha ytterligare eller specifika regler som exempelvis kan gälla kandidaternas valbarhet, den lägsta rösträttsåldern eller valalgoritmerna för att fylla de platser som tilldelats respektive medlemsland. Nationella bestämmelser om val till Europaparlamentet bör dock inte strida mot de gemensamma EU-omfattande valreglerna.

Det totala antalet platser i Europaparlamentet får inte vara högre än 751 och de är öppna för val samtidigt. För perioden 2019-2024 har Europaparlamentet 705 platser. För mandatperioden 2024-2029 är 720 platser öppna för val, varav 21 tilldelas Sverige. Antalet platser som tilldelas varje EU-medlemsstat beslutas före varje val, proportionellt mot befolkningens storlek. Detta innebär att stater med större befolkning har fler platser, medan mindre länder har färre platser. Under mandatperioden 2024-2029 är till exempel det lägsta antalet ledamöter som tilldelas ett land 6 och det högsta 96.

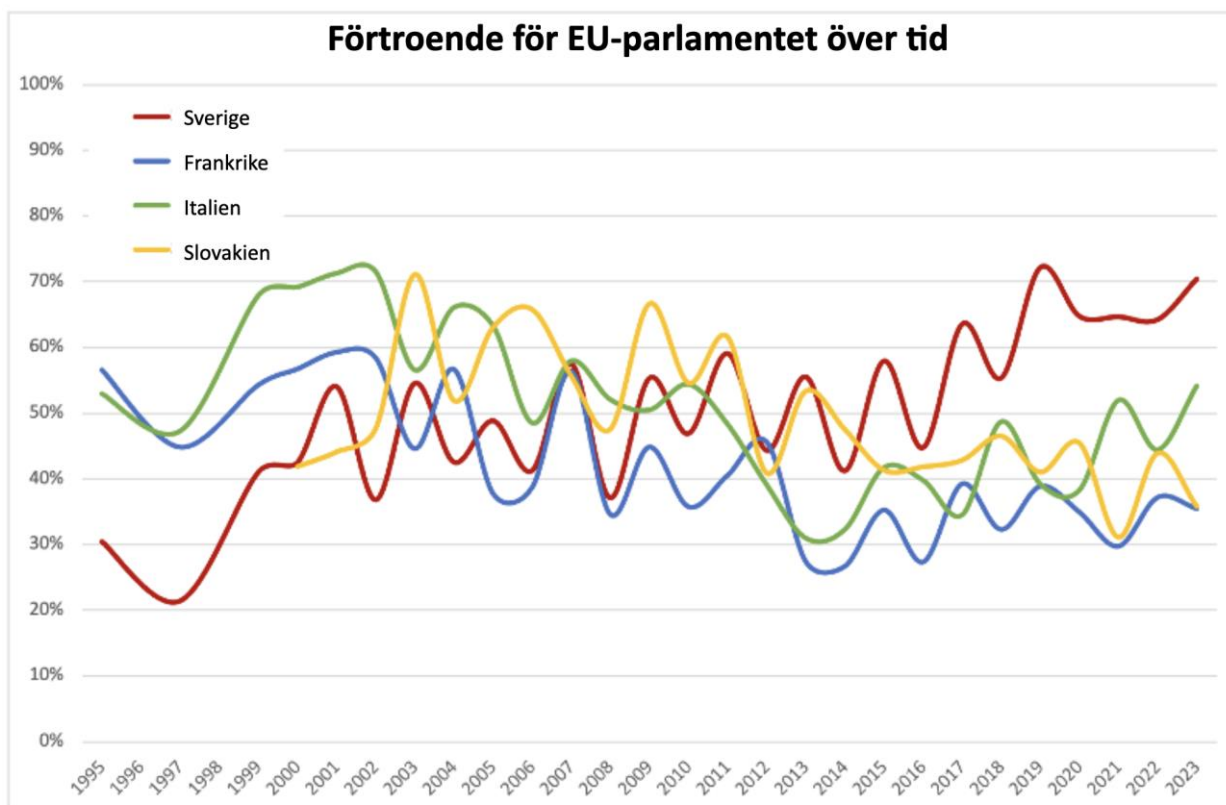
Till skillnad från de flesta parlamentariska församlingar i internationella organisationer är det i Europaparlamentet inte regeringarna som representeras utan snarare medborgarna i medlemsländerna. Faktum är att Europaparlamentet ända från början har liknat mer ett nationellt parlament än en parlamentarisk församling i en mellanstatlig organisation, och det anses för närvarande vara **världens enda direktvalda transnationella församling**.

I praktiken innebär detta att en vald ledamot måste företräda alla EU-medborgares och hela EU:s intressen och inte bara sina valkretsars intressen. Istället för att sitta baserat på nationell tillhörighet, sitter ledamöterna främst baserat på en **politisk partifamilj**, alltså en specifik politisk ideologi. I Europaparlamentet erkänns de politiska partifamiljerna genom inrättandet av officiella **politiska partigrupper**, som kräver minst 23 ledamöter från minst en fjärdedel av medlemsländerna. För närvarande finns det sju sådana grupper, varav tre har varit representerade oavbrutet sedan Europaparlamentet inrättades. EP kan också inkludera ledamöter som inte är anslutna till någon grupp.

Förutom de politiska partigrupperna är Europaparlamentet uppdelat i utskott och delegationer. Arbetet i **utskotten** är kärnan i den parlamentariska verksamheten, eftersom det är här som parlamentsledamöterna kan **föreslå, ändra och anta lagstiftningsförslag eller betänkanden**. Utskotten är främst inriktade på specifika politikområden som relativt sett är desamma från en valperiod till en annan, samtidigt som tillfälliga eller nya utskott kan också inrättas. Varje utskott sammanträder två gånger i månaden och deras arbete är offentligt. Som en del av Europaparlamentets **delegationer** ansvarar ledamöterna för att upprätthålla **förbindelserna mellan parlamentet och länder utanför EU eller internationella organisationer**. I alla dessa aktiviteter måste ledamöterna upprätthålla EU:s värderingar och principer.

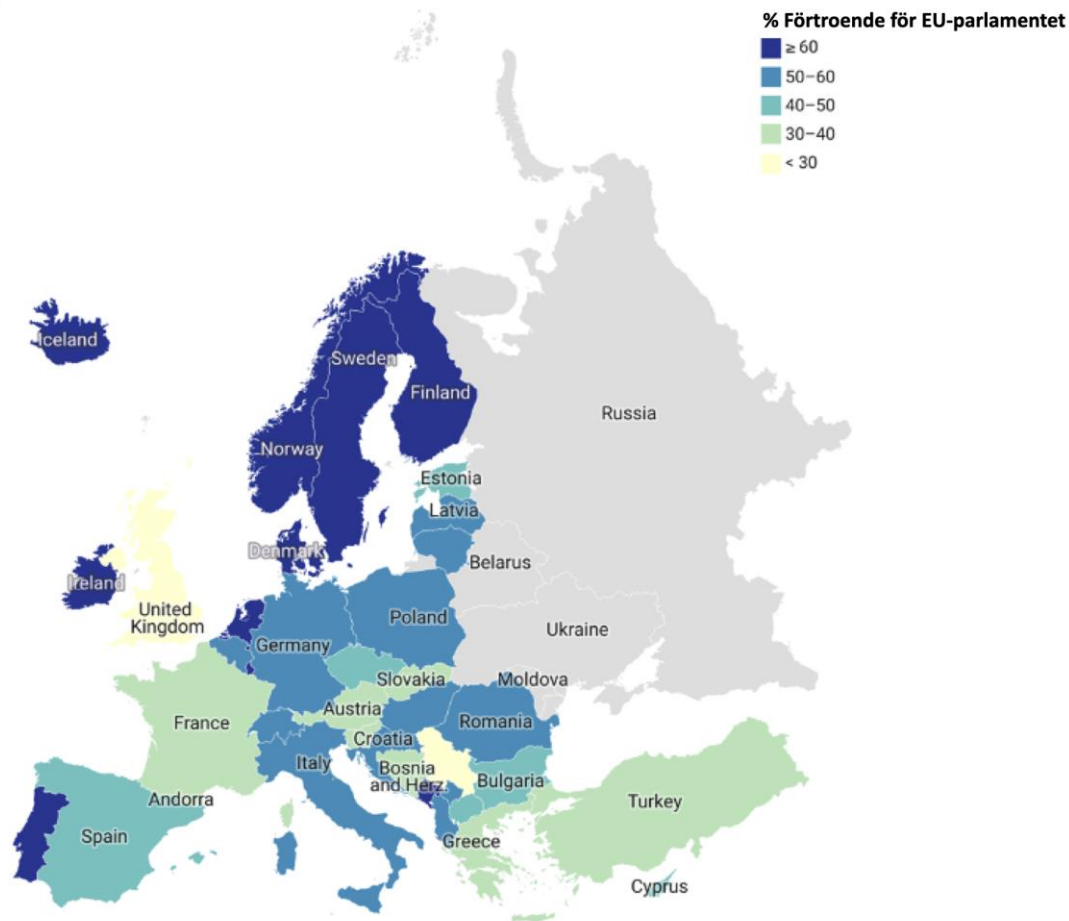
Den politiska samordningen och den offentliga representationen av hela institutionen säkerställs av en **talman, som väljs** för en förnybar mandatperiod på två och ett halvt år. Talmannen och ledarna för de politiska partigrupperna bildar **talmanskonferensen**, som är en politisk struktur som organiserar det huvudsakliga arbetet i Europaparlamentet, samt den politiska fördelningen av utskott och delegationer.

Europaparlamentets verksamhet, liksom varje enskild ledamots, inklusive alla ledamöter från Sverige, bör vara öppen för insyn. Alla EU-medborgare har rätt att ta del av Europaparlamentets handlingar och de viktigaste dokumenten finns tillgängliga på alla EU-språk, inklusive svenska. Kontaktuppgifterna till alla ledamöter och deras personal är offentliga och EU-medborgare kan ställa frågor till alla ledamöter. EU har också ett offentligt öppenhetsregister för lobbyverksamhet, som används av Europaparlamentet samt av Europeiska kommissionen och rådet. Ingen organisation kan delta i lobbyverksamhet med parlamentsledamöter utan att först registreras på denna plattform och de grundläggande uppgifterna om mötena mellan parlamentsledamöter och sådana organisationer är offentliga genom detta register.

Förtroende för den EU-parlamentet, 2023

(% förtroende)

Source: TRUEDEM • Created with Datawrapper

Eftersom människor har olika politiska sympatier, liksom olika erfarenheter och förväntningar på parlamentsledamöternas roll, kan förtroendet för Europaparlamentet syfta på olika saker. De politiska partiernas resultat i de nationella parlamenten eller EP-talmannens synlighet kan också påverka uppfattningen om Europaparlamentets resultat. Dessutom kanske inte alla människor som har en åsikt om Europaparlamentet vet så mycket om dess verksamhet och vissa andra faktorer kan påverka inställningen till det.

Sverige anordnade det första valet till Europaparlamentet 1995. Sedan dess, i likhet med utvecklingen av förtroendet för Europeiska unionen, har förtroendet för Europaparlamentet ökat från cirka 20 % i slutet av 1990-talet till mer än 60 % under de senaste fem åren. Ur ett jämförande perspektiv verkar svenskarna ha ett högt förtroende för Europaparlamentet, medan länder som Frankrike, Italien och Slovakien uppvisar lägre nivåer av förtroende och större variation över tiden...

Kartan för 2034 visar en bild som liknar den som indikerar förtroendet för EU. Förtroendet för Europaparlamentet är något högre i länder som har anslutit sig till EU senare i processen. Samtidigt har Tyskland och Italien en mer positiv inställning till Europaparlamentet än till Europeiska unionen som helhet.

B.6.2. Europeiska kommissionen

Europeiska kommissionen (EG) är en av Europeiska unionens fyra centrala institutioner, vid sidan av Europaparlamentet, rådet och EG-domstolen. Den har i första hand **verkställande befogenheter**. Det innebär att den övervakar tillämpningen av EU-lagstiftningen och, på grundval av de allmänna riktlinjer som rådet fastställt, utformar EU:s strategier och föreslår ny EU-lagstiftning och EU-politik. Tillsammans med medlemsländerna genomför den också EU:s budget. Samtidigt har rådet en viktig roll i förvaltningen av EU:s **internationella förbindelser**, framför allt när det gäller att utforma den internationella samarbetspolitiken, ge humanitärt bistånd och utvecklingsbistånd till andra länder, samordna arbetet vid EU:s delegationer i världen och fungera som huvudsaklig kontaktpunkt för andra länders eller internationella organisationers diplomatiska beskickningar vid EU.

Europeiska kommissionen består huvudsakligen av **tjänstemän från alla EU:s medlemsländer**. För närvarande finns det cirka 32 000 fast anställda och tillfälligt anställda. Detta inkluderar ett betydande antal översättare - Europeiska unionen har 24 officiella språk, och de flesta dokument måste finnas tillgängliga på alla dessa språk. Av effektivitetsskäl har unionen också tre arbetspråk - engelska, franska och tyska, varav de två förstnämnda är de som används mest i kommissionens dagliga arbete.

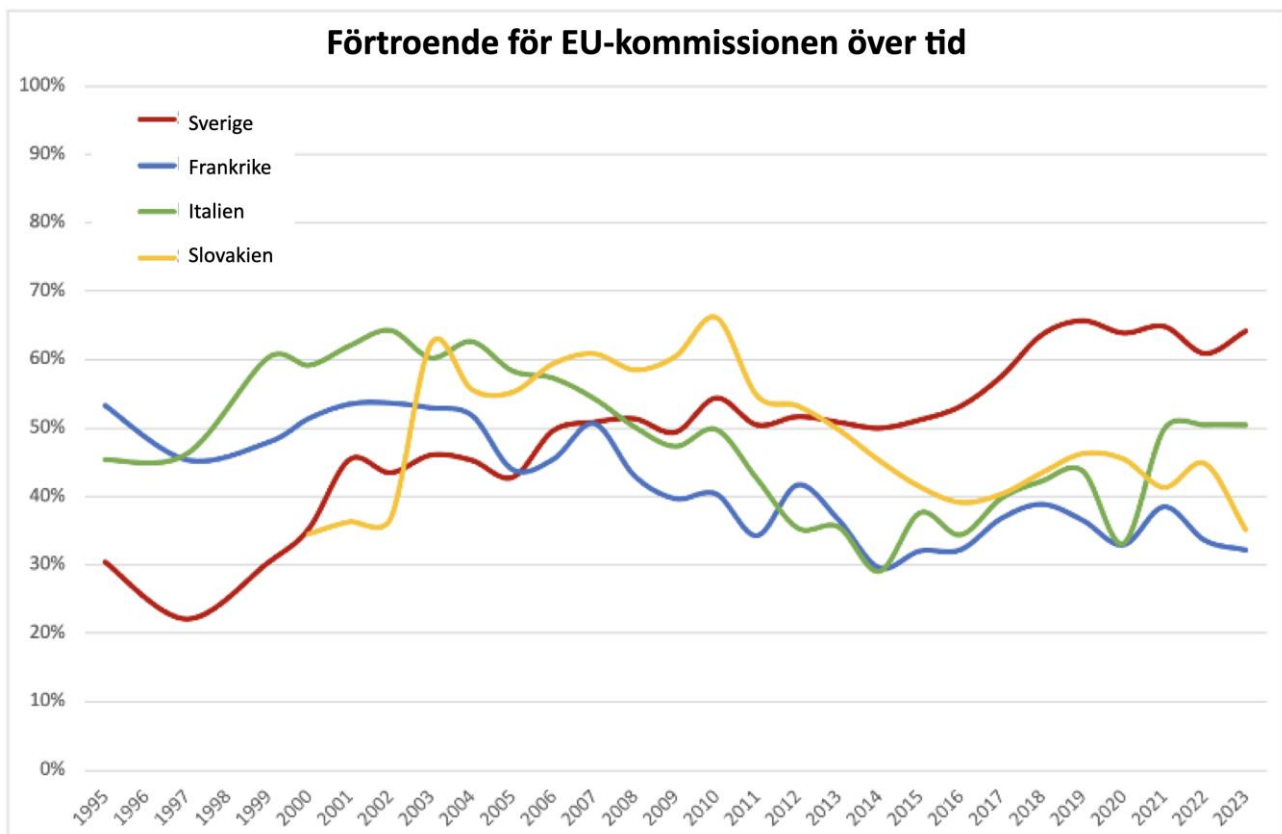
Det mesta av arbetet inom EG är strukturerat kring politikområden som samordnas av avdelningar som kallas generaldirektorat (**GD**). Dessa liknar delvis ministerier i nationella sammanhang. Administrativt samordnas kommissionen av **generalsekretariatet**, som ansvarar för den övergripande samstämmigheten i institutionens verksamhet, i samförstånd med EG:s politiskt tillsatta ledning. Politiskt leds kommissionen av ett **kommissionärskollegium**, som leds av en **ordförande**. Ordföranden väljs av Europaparlamentet genom politiska förhandlingar på liknande sätt som premiärministrar väljs i många nationella parlament i Europa och resten av världen. Kommissionärerna väljs av ordföranden på grundval av nomineringar från varje EU-medlemsstat och med beaktande av de viktigaste principerna om mångfald och inkludering, inklusive en jämn könsfördelning. Var och en av de **27 kommissionsledamöterna** tillhör för närvarande ett annat EU-land, men de ska företräda Europeiska unionens och alla dess medborgares

övergripande intressen, i allmänhet och inom de områden som de ansvarar för, utan diskriminering.

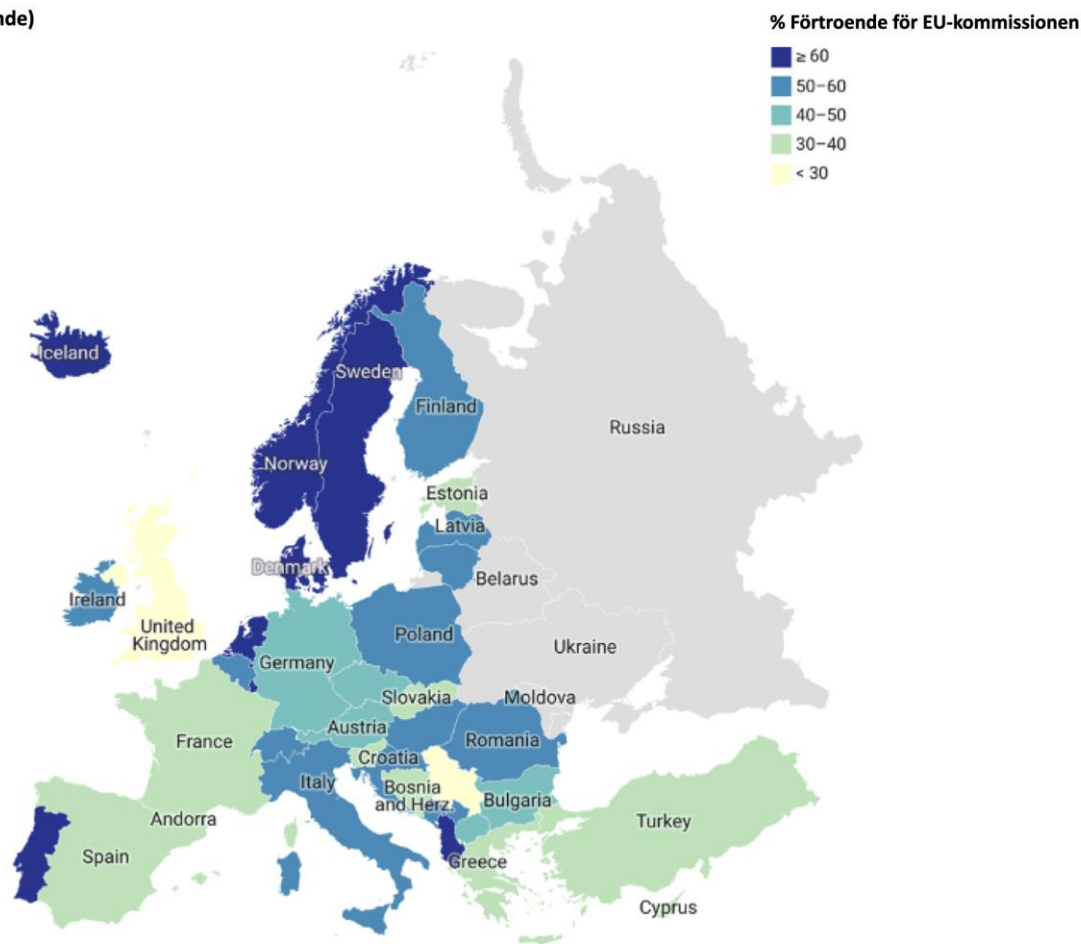
När man talar om Europeiska kommissionen tänker vissa kanske på ordförandens eller kommissionärernas offentliga framträdanden, medan andra tänker på initiativ som har sitt ursprung i EG. Eftersom kommissionen företräder Europeiska unionens övergripande intressen kan många människor ofta likställa kommissionens verksamhet med EU:s verksamhet, även om kommissionen främst har verkställande och inte politiska befogenheter och unionens besluts-mekanismer inbegriper flera institutioner och komplexa samrådsmekanismer inom hela EU och

med ett stort antal intressenter. I detta sammanhang kan förtroende för Europeiska kommissionen betyda olika saker för olika människor. När man försöker bedöma den allmänna opinionen om denna institution är det därför viktigt att formulera frågorna på ett sätt som är så tydligt som möjligt om vad som är föremål för utvärderingen (exempelvis verksamheten hos en viss ordförande, kommissionärskollegiet eller Europeiska kommissionen i allmänhet) och inte skapar ytterligare förvirring.

Förtroende för den EU-kommissionen, 2023

(% förtroende)

Source: TRUEDEM • Created with Datawrapper

Med tanke på den allmänna uppfattningen om Europeiska kommissionen som beskrivs ovan är det förmodligen ingen överraskning att se att de uppgifter som visar förtroendet för Europeiska kommissionen är mer lika förtroendet för Europeiska unionen än förtroendet för Europaparlamentet. Förtroendet för Europeiska kommissionen har ökat i Sverige från en låg nivå på cirka 20 % under Sveriges första år som medlem i Europeiska unionen, till mer än 60 % under 2020-talet.

Om man ser till de uppgifter som presenteras i de tre sista avsnitten bör det stå klart att Sverige är ett land som visar en sund nivå av förtroende för Europeiska unionen och några av dess viktigaste komponenter (parlamentet och kommissionen): inte så högt att människor skulle misstänka att svenskar litar på EU per automatik, och samtidigt inte så lågt att människor skulle misstänka dem för att vara euroskeptiska. Ur detta perspektiv är Sverige förmodligen ett mycket bra exempel på ett land som har undvikit fallgroparna med både cynisk misstro (att inte lita på en institution som fungerar bra) och godtroget förtroende (att lita på en institution när den inte fungerar bra), för att anta det skeptiska förtroendeperspektivet, som kräver att förtroende ska förtjänas och inte ges.

B.7 Förenta nationerna

Förenta nationerna är en **internationell statlig organisation (IGO)** som grundades 1945 som kärnan i ett ramverk för internationell samverkan som syftar till att ge mer säkerhet och en bättre livskvalitet för världens befolkning, utan diskriminering. För detta ändamål har FN utvecklat ett **regelbaserat internationellt system** som syftar till att underlätta upprätthållandet av internationell fred och säkerhet, samtidigt som staterna uppmuntras att - genom internationellt samarbete, goda grannförbindelser och respekt för mänskliga rättigheter och grundläggande friheter - ta itu med de ekonomiska, sociala, kulturella och humanitära utmaningar som människor över hela världen står inför.

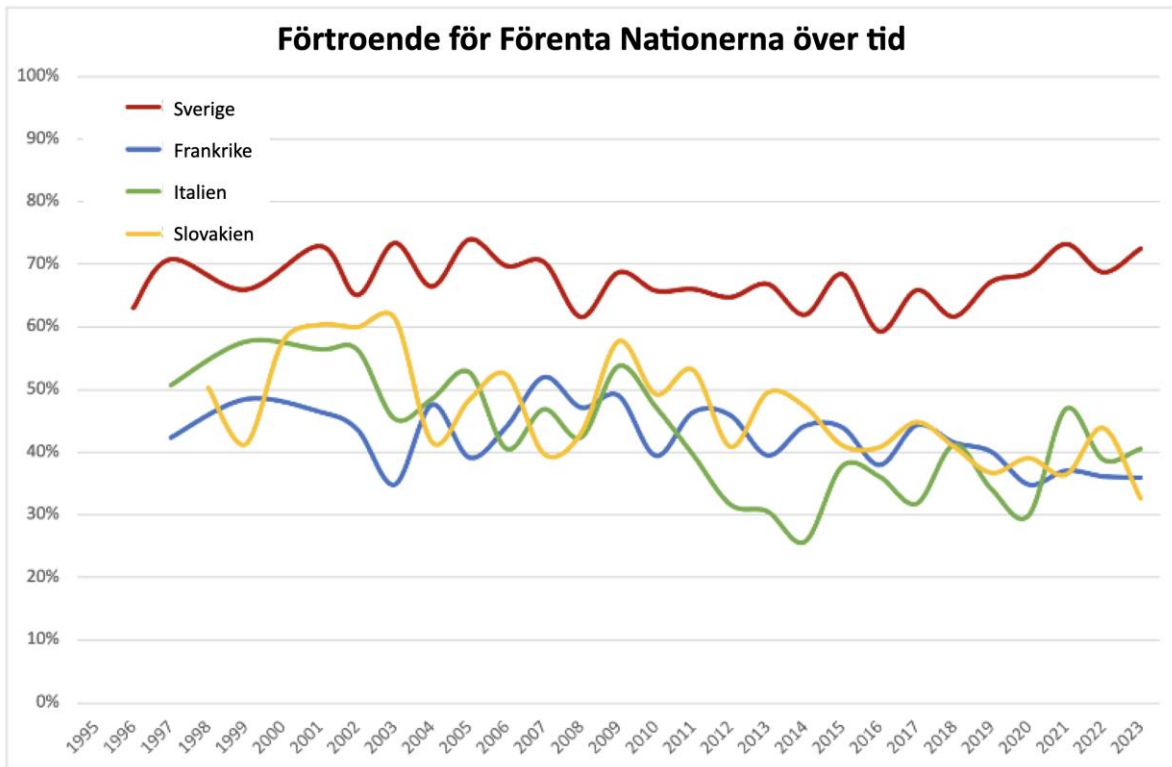

FN är en del av ett komplext system av relaterade organisationer och institutionella strukturer. Inom själva FN finns det sex huvudorgan - generalförsamlingen, sekretariatet, Internationella domstolen, säkerhetsrådet, ekonomiska och sociala rådet samt förmyndarskapsrådet. Många människor har mest hört talas om säkerhetsrådet eftersom nyheter om FN ofta är relaterade till hur organisationen hanterar internationella konflikter, särskilt sådana som har potential att eskalera till omfattande våld. Internationella konflikter är dock i allmänhet sällsynta och de flesta av FN:s aktiviteter är faktiskt kopplade till samarbete i sociala, ekonomiska och kulturella frågor, samt till utvecklingen av internationella normer och institutioner som på ett fredligt sätt kan lösa de pågående utmaningar som världens befolkning står

inför dagligen. Från att förebygga och hantera svältkatastrofer till att bygga mekanismer som säkerställer rättvisare och bredare tillgång till digital teknik och innovation - denna typ av samarbete är mindre synligt för allmänheten men avgörande för de flesta människor i världen. Verksamheten inom denna typ av samarbete genomförs ofta genom eller med stöd av FN:s fackorgan, program, fonder eller relaterade organisationer som FN:s barnfond (UNICEF), Världshälsoorganisationen (WHO) eller Världsbanken, vilket på olika sätt påverkar FN:s synlighet och anseende som en distinkt organisation.

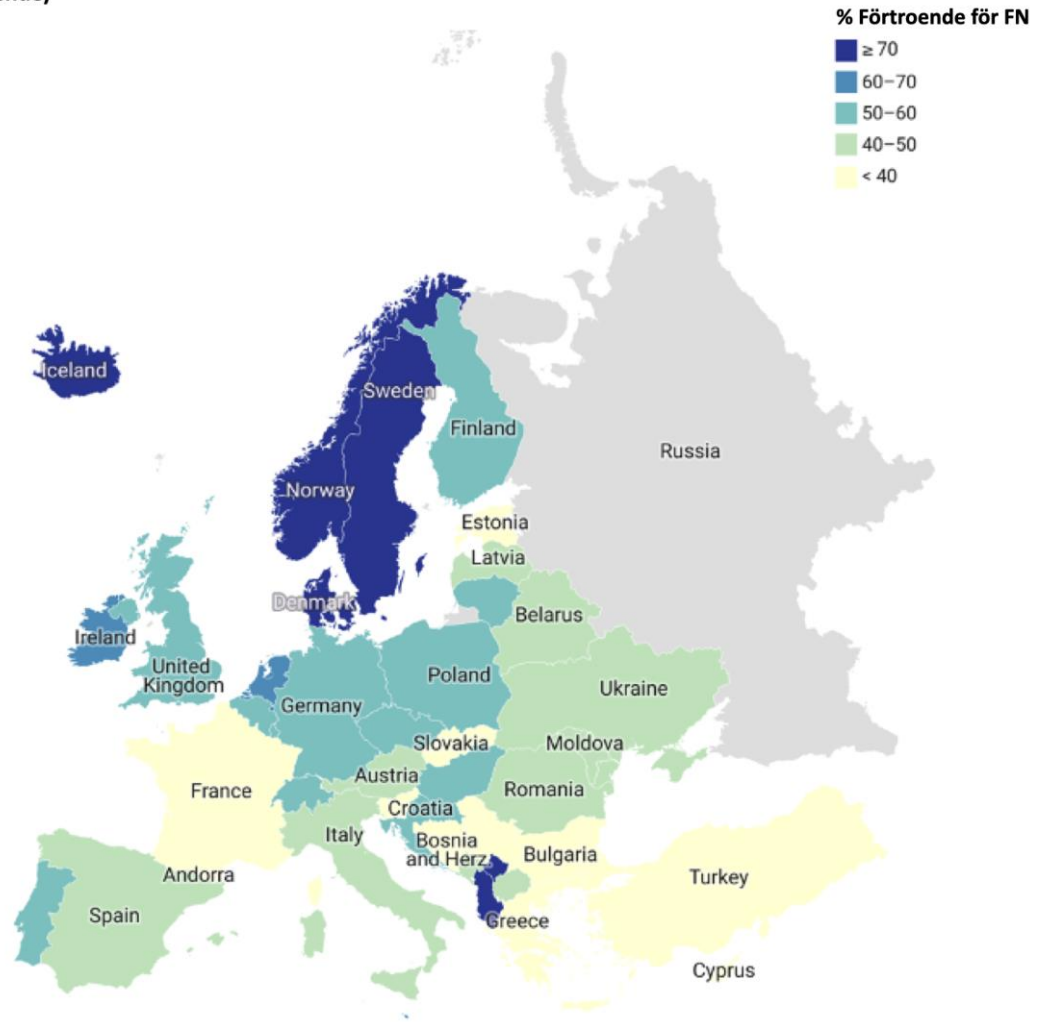
Uppgifter om förtroendet för FN som samlats in i olika länder visar ofta att förtroendet för FN är högre i de områden där FN är närvarande genom olika initiativ, särskilt de som syftar till social och ekonomisk utveckling. Samtidigt, när våldsamma internationella konflikter uppstår, kan förtroendet för FN lätt fluktuera, särskilt i länder där FN:s verksamhet är mindre känd. Inte minst kan olika personer, när de bedömer sitt förtroende för FN, hänvisa till olika aktiviteter, institutioner eller aspekter av organisationen och av det större systemet av relaterade organisationer.

Sverige är medlem i FN sedan 1946. Under hela den tidsperiod som analyseras i föregående diagram (1995 - 2023) har förtroendet för FN varit i stort sett oförändrat på en ganska hög nivå: vid inget tillfälle har förtroendet inte sjunkit betydligt under 60 %-nivån, och i vissa fall närmar det sig 75 % av befolkningen.

Förtroende för Förenta Nationerna, 2023

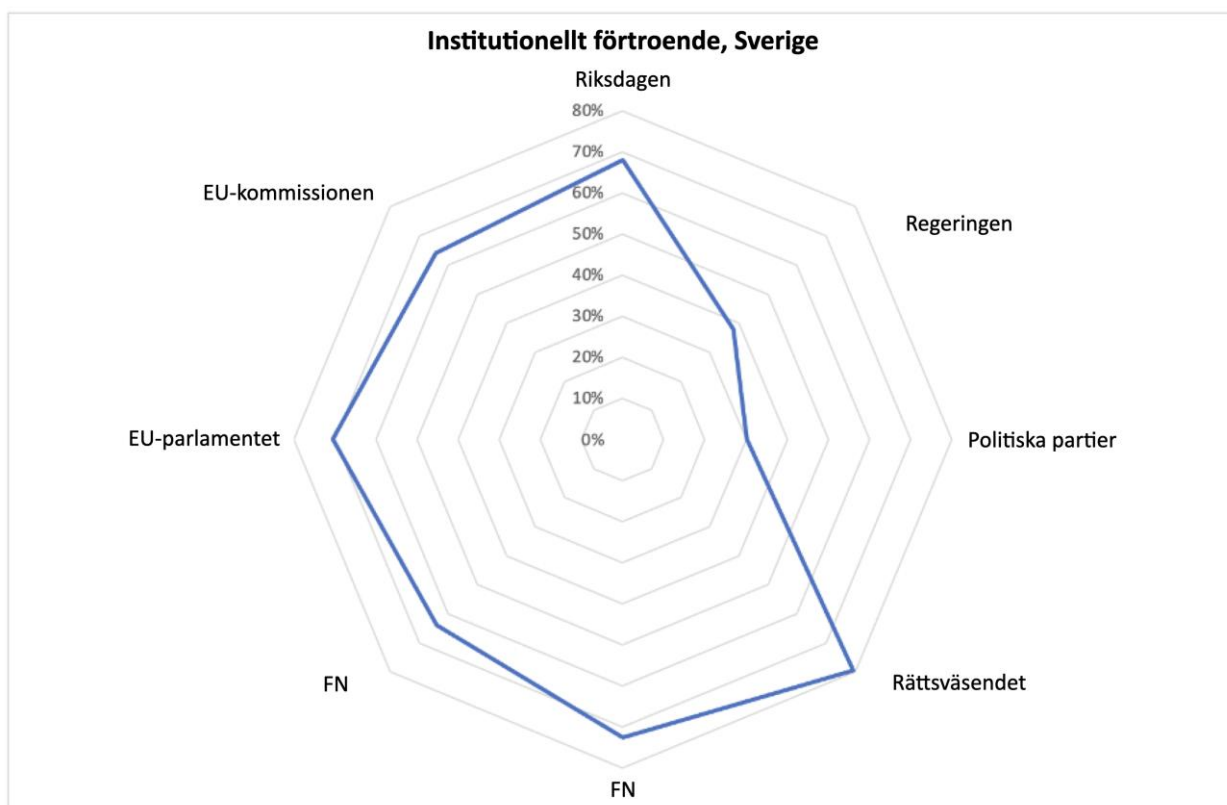
(% förtroende)

Source: TRUEDEM • Created with Datawrapper

B.8 Institutionellt förtroende i Sverige

Vi avslutar diskussionen med att sammanföra förtroendet för de fyra nationella institutionerna (regeringen, riksdagen, politiska partier och rättsväsendet) och förtroendet för de fyra internationella organisationerna (EU, Europaparlamentet, EG och FN) i en enda graf som sammanfattar nivån av institutionellt förtroende i Sverige år 2023. Detta kallas ett radar- eller spindeldiagram och möjliggör en mycket enkel jämförelse av förtroendenivån i flera institutioner samtidigt. Ju högre förtroendenivå, desto närmare grafens ytterkant kommer linjen att vara. Ju lägre förtroendenivå, desto närmare mitten av diagrammet kommer linjen att vara.

Vi kan dra en rad slutsatser om det institutionella förtroendet i Sverige. För det första kan vi tala om ett balanserat förtroende i det svenska samhället: för sex av de åtta institutionerna ligger förtroendenivån mellan 60 % och 80 %. För det andra gynnas inte internationella organisationer framför nationella institutioner, vilket vi kan observera i andra länder. För det tredje, i linje med hur politiskt förtroende manifesteras i många andra länder, är förtroendet för politiska partier det lägsta. Slutligen är rättsväsendet den institution som åtnjuter störst förtroende bland de åtta som ingår i denna analys. Som diskuteras i avsnittet om rättsväsendet är detta en indikator på kvaliteten på demokratin i ett land och Sverige har således mycket goda poäng inom detta område.

C. Aktiviteter i klassrummet

Denna uppsättning övningar kan användas i klassrummet för att bekanta eleverna med begreppet politiskt förtroende.

C.1 Hur skapar man förtroende? (20 minuter)

Klassen delas in i grupper om 4-5 elever. Det är att föredra att skapa grupper på ett sådant sätt att det i varje grupp finns elever som inte nödvändigtvis är nära vänner, utan snarare kollegor. Alternativt kan grupperna också skapas slumpmässigt. Inom varje grupp uppmanas eleverna att prata om begreppet förtroende, som de ser det. Frågor som kan vägleda deras diskussioner är följande:

- Litar du på människorna i din grupp? Om ja, varför? Vad får dig att lita på/misstro dem?
- Minns du hur den här processen började? Hur började du bygga förtroende för dina kollegor?
- Litar du på dina lärare?
- I allmänhet, litar du på din skola (som institution)?
- Vem/vad litar du på i vardagen? Och varför?
-

Huvudsyftet med denna övning är att varje grupp ska skapa en plan för hur "förtroendeprocessen" går till. I princip ska varje grupp i slutet av övningen presentera hur de tror att förtroende skapas, och hur viktigt det är med ömsesidighet, förutsägbarhet, förväntningar och gemensamma värderingar. Instruktören ansvarar för debriefingen.

C.2 Hur bygger man förtroende (I)? (30 minuter)

Klassen delas upp i två grupper som måste arbeta med liknande scenarier. Varje grupp får veta att de representerar ett politiskt parti som precis har bildats och därför inte åtnjuter människors förtroende. Baserat på varje partis scenario måste gruppen fundera på olika strategier som kan odla människors förtroende och leda till röstning. Instruktören kan skapa ritningar för de nya politiska partierna (om mindre grupper är att föredra kan instruktören skapa fler partiritningar). Det är bra om de två nya partierna är ganska olika när det gäller ideologi/målgrupp (dvs. ett traditionalistiskt/konservativt parti och ett progressivt parti). Varje grupp måste utforma en strategi för att skapa/öka förtroendet bland möjliga väljare, baserat på följande frågor:

- Vilka är de viktigaste kategorierna av potentiella sympatisörer? Hur kan deras förtroende bevaras?
- Vilka är de kategorier som förmodligen inte skulle rösta på detta parti? Hur skulle ni locka dem?
- Hur kan du arbeta med partiets volontärer för att sprida ett budskap om pålitlighet till den bredare befolkningen?

- Vilka föreslagna åtgärder/värderingar från partiprogrammet kan användas för att öka människors förtroende?

Varje grupp måste presentera sina strategier. Instruktörens roll är att hjälpa eleverna att förstå hur viktigt förtroende är, hur det kan odlas, hur oinfriade vallöften kan skada förtroendet osv.

C.3 Hur bygger man förtroende (II)? (30 minuter)

Tre elever i klassen får i uppgift att vara politiska kandidater i en valdebatt (antingen slumpmässigt utvalda eller genom att låta eleverna anmäla sig till denna uppgift). Var och en av dem har möjlighet att välja en rådgivare. Tvåmannalagen (kandidat + rådgivare) har 15 minuter på sig att förbereda ett tal genom vilket kandidaten försöker övertyga klassen om att de skulle vara den idealiska klassledaren. Efter anförandena ber instruktören publiken att uttrycka sitt alternativ och motivera det. Tyngdpunkten kommer att ligga på hur pålitlighet kan kommuniceras och hur viktigt det är för en politisk kandidat att dra nytta av människors förtroende.

C.4 Sambandet mellan demokrati och förtroende (30 minuter)

Läraren ber eleverna att titta på diagrammen som visar utvecklingen av förtroendet för institutioner i deras land, i jämförelse med andra länder (som ingår i undervisningsmaterialet). Instruktören ser till att eleverna förstår och tolkar informationen korrekt. Därefter delas klassen upp i flera grupper (varje grupp för ett land) och eleverna uppmanas att undersöka utvecklingen av det demokratiska systemet i respektive land. Grupperna bör undersöka den demokratiska omvandlingen i ett land och försöka korrelera detta med tendenser i värderingarna av politiskt förtroende.

C.5 Förtroende för internationella organisationer? (30 minuter)

Klassen är uppdelad i två grupper. Den första gruppen kommer att fokusera på EU och den andra på FN. I varje grupp måste eleverna bekanta sig med respektive organisations funktion och verksamhet. Läraren bör förklara att de två organisationerna skiljer sig åt både när det gäller geografisk utbredning och respektive historia, men också när det gäller graden av integration av länder. Varje grupp ska fokusera på och diskutera de olika sätt på vilka beslut fattas inom respektive organisation. Instruktören kan erbjuda relevanta webbplatslänkar där denna information finns tillgänglig. Inom varje grupp ska eleverna sedan diskutera om vissa beslutsprocesser verkar rättvisa och om de får dem att lita på respektive institution. I slutet utbyter de två grupperna åsikter.

C.6 Förtroende genom sociala medier (20 minuter)

Eleverna ombeds att använda sociala medier för att hitta officiella konton för nationella politiska institutioner i sina länder. Efter att ha läst igenom dem startar läraren en diskussion som fokuserar på vilken typ av reaktion eleverna får från dessa sociala medier, i jämförelse med sociala medier som de vanligtvis läser. Därefter arbetar eleverna tillsammans med att utforma inlägg på sociala medier för en eller två politiska institutioner på nationell nivå som syftar till att skapa/odla förtroende hos befolkningen. Dessa inlägg kan läggas upp online om eleverna vill, eller bara göras som en övning.

Utarbetad av:

- Luciana Alexandra Ghica, University of Bucharest
- Bogdan Radu, Babeş-Bolyai University, Cluj Napoca
- Claudiu Tufiş, University of Bucharest

Referenser:

Easton, D. (1975). A Re-Assessment of the Concept of Political Support. *British Journal of Political Science*, 5(4), 435-457. <http://www.jstor.org/stable/193437>.

Tufiş, C., Ghica, L., Radu, B. (2023). Long-Term Trends of Political Trust Dynamics (1980-2023): Dataset and Codebook. *Working paper no. 1.3*. TRUEDEM: Trust in European Democracies Project.

Zmerli, S. (2014). Political Trust. In: Michalos, A.C. (eds) *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research*. Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/978-94-007-0753-5_2202.

Zmerli, S., & Newton, K. (2008). Social Trust and Attitudes toward Democracy. *The Public Opinion Quarterly*, 72(4), 706-724. <http://www.jstor.org/stable/25167660>.

Följande officiella källor har använts vid dokumentationen av detta material:

- Den nationella konstitutionen och den konstitutionella lagstiftningen;
- Nationell vallagstiftning;
- Sammanfattningar av vallagstiftning, valdata och de viktigaste statliga institutionernas funktioner från regeringens officiella webbplatser, nationella ministerier och byråer, nationella valorgan, nationella domstolar, Europarådet, Interparlamentariska unionen, Kontoret för demokratiska institutioner och mänskliga rättigheter vid Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE/ODIHR), Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter (EU FRA) och Internationella institutet för demokrati och valstöd (International IDEA);
- sammanfattningar av uppgifter om Europeiska unionens och Förenta nationernas institutionella utveckling från deras respektive officiella webbplatser;
- Officiella engelska versioner av internationella fördrag med anknytning till utvecklingen av Europeiska unionen och Förenta nationerna, inklusive anslutningsfördrag, som finns på EU:s och FN:s webbplatser.

Alla data som används i diagrammen och kartorna i detta material är hämtade från datasetet Long-Term Trends of Political Trust Dynamics (1980-2023), som finns tillgängligt på <https://www.truedem.eu/resources-and-deliverables/online-data-analysis/political-trust-database>.

Bilder copyright:

Figur 1: Foto av [Frankie Fouganthin](#), [CC BY-SA 4.0](#), via Wikimedia Commons

Figur 2: Foto av [Ryoji Iwata](#) på [Unsplash](#)

Figur 3: Foto av Grishasergei, [CC BY-SA 3.0](#), <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=16370245>

Figur 4: Foto av Holger.Ellgaard, [CC BY-SA 3.0](#), <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=6061413>

Figur 5: Foto av Suyash Dwivedi, [CC BY-SA 4.0](#), <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=85926117>

Figur 6: Foto av Tage Olsin, [CC BY-SA 2.0](#), <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=112233>

Figur 7: Foto av [Alexey Larionov](#) på [Unsplash](#)

Figur 8: Foto av [Frederic Köberl](#) på [Unsplash](#)

Figur 9: Foto av [Guillaume Périgois](#) på [Unsplash](#)

Figur 10: Foto av [Gabriel Tovar](#) på [Unsplash](#)

Web: www.truedem.eu
Email: office@truedem.eu
Twitter: @TRUEDEM_EU
Facebook: @TRUEDEMEU